ΠΑΝΤΟΓΝΩΣΤΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΚΑΤΑ
ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'.
ΕΤΟΣ Ε' — ΑΡΙΘ. ΦΥΛΛΟΥ 9
31 ΜΑΪΟΥ 1928

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΑ—ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ—ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΑ

ΛΕΩΝ Χ. ΖΩΗ.— Γεωργικὴ Ἀκαδημία ἐν Ἑπτανήσῳ.

ΔΗΜ. ΜΑΓΚΡΙΩΤΟΥ.— Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς νομοθεσίας περὶ φορολογίας τοῦ Χαρτοσήμου ἐν Ἑλλάδι.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ—ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ.—Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗ.— Πῶς ἀγαποῦν οἱ Τουρκαλες. (Διήγημα — Συνέχεια).

Κ. Α. ΦΩΤΑΚΗ.— Σὰν ἔκλεισε τὰ μάτια (Ἑλληνικὸν Διήγημα).

ΦΕΙΔΙΑ ΣΥΛΛΙΜΝΙΩΤΟΥ.—Ἀρτάκη. (Μικρασιατικαὶ Ἀναμνήσεις).

ΓΝΩΣΤΑ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΑ.— Ἱστορίαι.— Ἀνέκδοτα.— Περίεργα.—

ΤΙΜΗ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΛΛΟΥ ΔΡΑΧ. 5

ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΓΛΟΥ
Χειρούργου-Ὀδοντιάτρου τῆς Σχολῆς τῶν Παρισίων
Θεραπεύει ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀσφαλῶς, ῥιζικῶς καὶ ἀνωδύνως
ὅλας τὰς παθήσεις τοῦ στόματος καὶ τῶν ὀδόντων
Σφραγίσεις, Γέφυραι, Ὀδοντοστοιχίαι κλπ. ἐφαρμόζονται ἐπιστημονικῶς.
Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ ΔΩΡΕΑΝ
9 π. μ. — 1 1)2 μ. μ. καὶ 3 ἕως 7 1)2 μ. μ. ἐκτὸς Πέμπτης.
Ὁδὸς Ζήνωνος 4α (παρὰ τὴν Ὁμόνοιαν) — ΑΘΗΝΑΙ

ΧΡΙΣΤΟΣ ΜΑΥΡΙΚΟΣ
ΙΑΤΡΟΣ-ΠΑΘΟΛΟΓΟΣ
Διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου Λυῶνος
Τέως ASSISTANT τῆς Ἀνωτάτης ἐν Παρισίοις Ἰατρικῆς Σχολῆς Ἐφαρμογῆς
VAL-DE-GRACE
Ὧραι ἐπισκέψεως 11 π.μ. ἕως 1 μ.μ.
Ὁδὸς Πατησίων 49

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΚΟΝΤΗΣ
ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ
Παρ' ἅπασι τοῖς ἐν Ἀθήναις Δικαστηρίοις.
ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 24
(Μέγαρον Ἐφεσίου Νο 58).

ΚΩΣΤΑΣ ΧΡΥΣΚΙΝΗΣ
ΑΓΟΡΑΙ
ΚΑΙ
ΠΩΛΗΣΕΙΣ
ΚΤΗΜΑΤΩΝ - ΟΙΚΙΩΝ - ΟΙΚΟΠΕΔΩΝ
79 ΟΔΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ 79
ΑΘΗΝΑΙ
ΑΠΕΥΘΥΝΘΗΤΕ ΚΑΙ ΔΙ' ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΚΑΙ ΔΩΣΑΤΕ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΙΝ

ΠΑΝΤΟΓΝΩΣΤΗΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1921 | ΙΔΡΥΤΗΣ Γ. ΙΩΑΝΝΟΥ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ὁδὸς Κεχαγιᾶ 5
Νέον Φάληρον (Ἀθηνῶν) Τηλεφ. Νο 30

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ: Ἐσωτερικοῦ . . . Δρ. 100
» Ἐξωτερικοῦ ἐν γένει » 200

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β'-ΕΤΟΣ 50ΟΝ | *1 Ἰουνίου 1928* | ΑΡΙΘ. 9

ΠΟΛΙΤΕΙΑΚΑ - ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΑ

ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΕΝ ΕΠΤΑΝΗΣΩι

ΤΟΥ Κ. ΛΕΩΝ. Χ. ΖΩΗ

Ἐκ τῶν Ἑπτανησίων οἱ πρακτικώτεροι εἰς τὰς μελέτας, εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰς τὰς κερδαλέας ἐπιχειρήσεις εἶναι γνωστὸν ὅτι εἶναι οἱ μεγάθυμοι Κεφαλλῆνες. Καὶ ὁ κόμης Μαρῖνος Χαρβούρης, ἀφοῦ κατέστησε τὸ ὄνομά του περιλάλητον διὰ τῆς μετακομίσεως τοῦ τεραστίου ὄγκου γρανίτου εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Πετρουπόλεως, τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1769, πρὸς μεγίστην ἔκπληξιν τῶν ἐπιφανῶν μηχανικῶν, ἐπέστρεψε εἰς τὴν γενέτειραν Κεφαλληνίαν καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν γεωργίαν.

Ἐπιχειρήσας ἐκεῖ τὴν ἐκχέρσωσιν τελματώδους πεδιάδος, ἐκαλλιέργησε μετὰ πολλῆς ἐπιτυχίας τόν τε αἰγυπτιακὸν καὶ βαρβαρικὸν σῖτον, τὸν ἀμερικανικὸν βάμβακα, τὴν ὄρυζαν, τὸν καφὲν καὶ τὸ ζαχαροκάλαμον, καὶ δὴ τὴν πολύτιμον ἰνδικοφόρον Ἀνίλην, κατέχουσαν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν κυανῶν χρωστικῶν οὐσιῶν, τὰ μάλιστα ὠφέλιμον εἰς τὴν βιομηχανίαν. Δεῖγμα τοῦ ἰνδικοῦ ἐστάλη εἰς τὴν Βενετικὴν Γερουσίαν, ἡ ὁποία ἐχάρη τὰ μέγιστα διὰ τὴν ἐπιτυχίαν, προβλέπουσα τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα θὰ προήρχοντο ἐξ αὐτοῦ. Ἡ ἐπιτυχία τῆς καλλιεργίας εἶχε διαδοθῇ εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, ὡς ἱστορεῖ ὁ Οὐΐλλιαμς Ἔτον, (1) ἐσφαλμένως ἀναφέρων, ὅτι ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὴν Ζάκυνθον. Δυστυχῶς τὰ πάντα ἐναυάγησαν προώρως, διότι μετὰ τετραετῆ ἐκεῖ διαμονὴν τῇ 18 Ἀπριλίου 1782, ἐσφάγη ἐντὸς τῆς οἰκίας του μετὰ δύο ὑπηρετῶν του καὶ τοῦ φυτοκόμου Baudri, τῆς συζύγου του ὡς ἐκ θαύματος διασωθείσης, κατόπιν ἐγκαίρου ἐπιμελοῦς θεραπείας. (2) Ὁ Saint Sauveur, (3) ὁ ὁποῖος πολλάκις βουτᾷ τὴν γραφίδα του εἰς τὴν μελάνην τῆς μοχθηρίας, κατηγορεῖ τοὺς ἀγῶνας τοῦ μεγαθύμου Κεφαλλήνος, ἀλλ' ὁ Μαζαράκης (4) μὲ τὴν γνωστὴν ἱστορικήν του δεινότητα καταρρίπτει τὰς εἰκασίας τοῦ ἐν ταῖς ἡμετέραις νήσοις γάλλου Γεν. Προξένου.

*
* *

Προθύμως ἡ Βενετικὴ Κυβέρνησις ἐβοήθησε τὸν Χαρβούρην. Ἡ Βενετία καὶ κατ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς πολυχρονίου ἐνδόξου σταδιοδρομίας της, ἐφρόντιζε δίδουσα χεῖρα ἀρωγὸν εἰς τοὺς γεωργοὺς καὶ παντοιοτρόπως αὐτοὺς ὑποστηρίζουσα. (5) Τοιουτοτρόπως ἔνθεν μὲν ἡ κυβερνητικὴ ἐνθάρρυνσις, ἔνθεν δὲ ἡ ἐπιτυχία τῶν ἀποικιακῶν καὶ δὴ ἡ ἐπιδιωκομένη ὠφέλεια ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ ἰνδικοῦ, εἶχον δημιουργήσει ρεῦμα ὑπὲρ τῆς γεωργίας καὶ τῆς καρπώσεως τῆς γῆς. Προβλεπτὴς Κεφαλληνίας ἦτο τότε ὁ Ἄγγελος Μαρῖνος Τζώρτζης ἀπὸ τοῦ 1789, ὁ ὁποῖος διέπρεψε μεταξὺ τῶν καλλιτέρων

1) Tableau historique et politique de l' emp. Ottom. vol. II—p—262.

2) Διὰ τὴν τιμωρίαν τῶν ἐνόχων βλέπε: G. Dandolo. La caiduta della Repubblica di Vinezia.—Venetia 1857. Vol. II—p. 335.

3) Voyage... tom. III—p. 41—44.

4) Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας. Ἐν Βενετίᾳ 1843. (Τὸ λαμπρὸν τοῦτο σύγγραμμα μετέφρασεν Ἰταλιστὶ ὁ πολύς Θωμαζέος καὶ ἐδημοσίευσεν ἐν Βενετίᾳ, τῷ αὐτῷ ἔτει.

5) Ὅρ. G. Dandolo ἔνθ' ἀνωτ. τόμ. Α'.—σ—510—553.—A. Gloria: Dell'Agricoltura nel Padovano. Padova, 1855.

προβλεπτῶν τῆς Ἑπτανήσου, ἕνεκα τῆς στοργῆς του ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς χώρας ἧς ἦτο διοικητής. (1)

Ὁ καλοκάθαγαθος οὗτος τῆς νήσου διοικητὴς γνωρίζων, ὅτι εἰς πολλὰς βενετικὰς χώρας εἶχον ἱδρυθῆ γεωργικαὶ ἀκαδημίαι, ἐξέφρασε τὴν γνώμην του εἰς ἐγκρίτους Κεφαλλῆνας περὶ ἱδρύσεως ἐν τῇ νήσῳ των παραπλησίας Ἀκαδημίας. Καὶ τὴν γνώμην του ταύτην ἀμέσως ἐκεῖνοι ἠσπάσθησαν καὶ ἰδίως οἱ περίφημοι ἰατροὶ Ἄγγελος Τζουλάτης καὶ ὁ υἱός του Ἰωάννης—Φραγκίσκος, καὶ ἱδρύθη ἐν Ἀργοστολίῳ τῷ 1791, ἡ Ἀκαδημία, ἐγκριθεῖσα τῇ 13 αὐγούστου ἰδίου ἔτους ὑπὸ τῆς Βενετ. Γερουσίας, ἡ ὁποία ἐθέσπισε καὶ ἐτησίαν ἐπιχορήγησιν 150 δουκάτων, ὁ δ' ἐν Κουτάβῳ εὐρύτατος κῆπος ἐχρησίμευσε καταλλήλως, ὡς φυτώριον καὶ δοκιμαστήριον μεθόδων καλλιεργείας καὶ σπορῶν.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ εἰργάσθησαν καὶ οἱ Στέφ. Χοϊδᾶς, Μ. Μεταξᾶς Λυσέος. Σ. Ἄννινος, Δημ. Πινιατόρος, Ἀναστ. Πίληκας, Βίκτ. Καρύδης, Ἀναστ. Καρούσος, Νικ. Μηλιαρέσης, Ἰωάν. Κρασσᾶς. Ὁ Χιώτης (2) ἀναφέρει ὡς μέλος τῆς Ἀκαδημίας τὸν Μαρτῖνον Χαρβούρην, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι οὗτος μέλος αὐτῆς, ἀφοῦ, ὡς εἴδομεν, ἄτιμος χεῖρ τὸν εἶχεν ἐξαποστείλει εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, τῷ 1782. Ὡς ἑπόμενον, μέλος τῆς Ἀκαδημίας ἐκείνης ἐγένετο ὁ Προβλεπτὴς Τζώρτζης.

Τὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας ἡμιλλῶντο ποῖον περισσότερον νὰ ἐργασθῇ ὑπὲρ τῆς προόδου αὐτῆς πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, οὕτω πως δὲ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τῶν κτηματιῶν καὶ τῶν γεωργῶν ἐξεδηλοῦτο ὑπὲρ τοῦ εὐεργετικοῦ τούτου ἱδρύματος.

Ὁ ἰταλὸς φιλόσοφος καὶ οἰκονομολόγος Ἀ. Γενοβέζης (3) ὀρθῶς σκεπτόμενος ἀποφαίνεται ὅτι: «Τὸ μεγαλεῖον στηρίζεται καὶ ζωογονεῖται ἀπὸ τὸν γεωργόν, τὸν ποιμένα, τὸν ..... ὑφαντήν, τὸν ἔμπορον, τὸν ναύτην, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἀπὸ ὅλας τὰς τέχνας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι δίδουν τὴν ἀξίαν εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν».

Ἡ γῆ εἶναι ἡ πρώτη καὶ πολυτρόφος ἡμῶν, διὸ ἀνάγκη αἱ τέχναι καὶ αἱ ἐπιστῆμαι νὰ τὴν τροφοδοτοῦν διὰ νὰ μᾶς σιτίζῃ ἀφθονώτατα καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον. Ἡ Ἀκαδημία ἐκείνη πολλὰ τὰ καλὰ κατώρθωσε διὰ τοῦ ζήλου τῶν διανοουμένων. Ὁ ζῆλος εἶναι προθυμία τις ἀγωγὸς εἰς μίμησιν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ ὠφελίμου.

*
* *

Τὰ ἐγκαίνια τῆς Ἀκαδημίας ἐγένοντο παρουσίᾳ ὅλων τῶν Ἀρχῶν. Ὡραῖον ἐναρκτήριον λόγον ἀνέγνωσεν ἰταλιστὶ ὁ γραμματεὺς Ἄγγελος Τζουλάτης. (4) Πρύτανις ἐξελέγη ὁ Στέφανος Χοϊδᾶς καὶ λογοκρῖται οἱ: Ἰωάννης—Φραγκίσκος Τζουλάτης καὶ Μ. Μεταξᾶς Λυσέος. Ὁ κανονισμὸς τῆς Ἀκαδημίας ἐδημοσιεύθη μετὰ τοῦ ἑξῆς ἐπιγράμματος:

Primaveris artibus
Ingenium cultum
Primi isulani
Cephalniense tribuere.

Ἡ κεφαλληνιακὴ αὕτη Ἀκαδημία ἔτυχε καλλίστης ὑποδοχῆς καὶ ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς Πολιτείας, ἔξοχοι δὲ ἀγρονόμοι καὶ γεωπόνοι ἐδείχθησαν συμπαθεῖς πρὸς αὐτὴν καὶ τῇ ἐπρυμήθευον σπορίσματα, μεταξὺ δ' ἐκείνων συγκατελέγετο καὶ ὁ ἐπιφανὴς τῆς ἀγρονομίας καθηγητὴς τοῦ πανεπιστημίου Πατταύου Π. Ἀρδουῖνος. Συμπάθειαν ἐπίσης ὑπὲρ αὐτῆς εἶχε δείξει καὶ αὐτὸ τό: Magistrato dei beni inculti=Γραφεῖον τῶν ἀκαλλιεργήτων κτημάτων.

Τὸ Magistrato τοῦτο εἶχεν ἱδρυθῆ ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, τῇ 10 Ὀκτωβρίου 1556, ἦτο δὲ ἁρμοδία Ἀρχὴ φροντίζουσα περὶ τῆς ἐξυγιάσεως τῶν νοσωδῶν μερῶν, τῆς καλλιεργείας τῶν ἀγεωργήτων θέσεων καὶ τῆς ἀναδασώσεως τῶν ὀρέων. (5) Πᾶσα δὲ πρᾶξις, πᾶσα ἀπόφασις τῆς Ἀκαδημίας ἔπρεπε νὰ εἴχε τὴν ἔγκρισιν τοῦ Magistrato, ἐννοεῖται εἰς ὅ,τι ἀφεώρα τὰ τῆς γεωργίας.

Οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀκαδημαϊκῶν ἦσαν λίαν πεπειραμένοι καὶ δὲν ἐχάνοντο εἰς κενὰς θεωρίας.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἦτο ἡ πρώτη ἐν Ἑλλάδι, ἡ ὁποία ἐσκέφθη σοβαρῶς περὶ τῆς γεωργίας, ἡ ὁποία δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι ὁποία κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡσιόδου τόσον ὡς πρὸς τὰς μεθόδους, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα. Ἐκήρυττε διαγωνισμοὺς μὲ βραβεῖα καὶ τοιοῦτον διαγώνισμα περὶ τῶν ἐλαιώνων ἐκήρυξε, τῷ 1793, μὲ βραβεῖον χρυσοῦ μεταλλίου ἀξίας δώδεκα τσεκινίων. Κατ' αὐτὸ συνηγωνίσθησαν τρεῖς καὶ τῶν τριῶν διαγωνισμάτων ἡ κρίσις ἐγένετο ἐν τῇ ἐκθέσει, τῇ ἀναγνωσθείσῃ ὑπὸ τοῦ Ἰ. Φ. Τζουλάτη, τῇ 23 μαΐου 1796. Ἀνεγινώσκοντο ἐπίσης διατριβαὶ καὶ ὑπομνήματα καὶ ἐγένοντο ποικίλαι συζητήσεις. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἀκολουθοῦσα τὰ ἴχνη τοῦ Χαρβούρη, προέβη εἰς νέας φυτείας ἰνδικοῦ, ζαχαροκαλάμου, ὀρύζης καὶ λοιπῶν, ἐπεμελήθη τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ἐλαιῶν καὶ καστανεῶν καὶ ὡς φράγμα τῶν ἀγρῶν εἰσήγαγε τὴν ἀμερικανικὴν ἀγάβην, γνωστὴν κοινῶς ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀθάνατος. Προσέτι ἐκαλλιέργησε τὸ γεώμηλον, ἀλλὰ πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτῆς πρὸς ἐπιτυχίαν ἀπέβησαν μάταιαι.

Καὶ ὅπως γνωρίσωμεν τοὺς λόγους τῆς ἀποτυχίας τῆς διαδόσεως τοῦ χρησιμωτάτου τούτου φυτοῦ, ἀνάγκη ν' ἀνοίξωμεν μίαν παρένθεσιν. Ὁ βιογράφος τοῦ γεωπόνου Ἀντωνίου Zanon (1) ἰδοὺ τί γράφει ἐν προοιμίῳ:

«Τὴν τρομερὰν σιτοδείαν, ἡ ὁποία κατεμάστιζε τὴν »Ἰταλίαν καὶ πολλὰς ἄλλας εὐφορωτάτας τῆς Εὐρώπης »χώρας, κατὰ τὸ 1764, ἰδὼν ὁ Zanon, ἐσκέφθη νὰ »γράψῃ ἐγχειρίδιον «*Περὶ τῆς καλλιεργείας καὶ τῆς χρή»σεως τῶν γεωμήλων*», διὰ νὰ ἔχωμεν τὴν παραγωγήν, »κατὰ τὸ 1767. Μετὰ τοῦ πολυσπουδάστου βιβλίου μᾶς »ἔστειλε καὶ τοὺς κονδύλους πρὸς σπορὰν ἐπὶ σκοπῷ νὰ »διαδοθῇ εἰς τὸ Φρίουλι ἄλλο προϊὸν κατάλληλον δι' ἄρ»τον ἢ πόλτον ὄχι μὲ δυσάρεστον γεῦσιν. Πολλοὶ τῶν συμ»πολιτῶν μας τοιοῦτον ζῆλον ἔλαβον, ὥστε ἐκαλλιέργη»σαν αὐτὰ εἰς τὴν μᾶλλον ἄγονον γῆν καὶ μετὰ δύο ἢ »τρία ἔτη ἡ συγκομιδὴ ἐπέτυχε καλῶς. Τάχιστα ἐσκέφ»θησαν, ὅτι εἰς χώραν ὅπου φύονται πολλὰ σιτηρὰ δὶς »τοῦ ἔτους καὶ ἄφθονος ἀραβόσιτος, δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ »καταφύγωμεν εἰς τροφὴν κεκρυμμένην εἰς τὴν γῆν. Ἂς »ἀφήσωμεν τὰ γεώμηλα διὰ τὰ ψυχρὰ βόρεια μέρη, »ἡμεῖς δὲ οἱ γεννηθέντες ὑπὸ εὐεργετικὸν οὐρανόν, ἂς »εὐχαριστηθῶμεν ἀπὸ τὰ δῶρα, τὰ ὁποῖα ἡ εὐήλιος »γῆ μᾶς παράγει».

Ἐκ τῶν λέξεων τούτων ὁ ἀναγνώστης βλέπει, ὅτι ἀργὰ κατενόησαν τὴν θρεπτικὴν ἀξίαν τῶν γεωμήλων, ἐκεῖθεν καὶ ἡ κεφαλληνιακὴ Ἀκαδημία δὲν ἠδυνήθη νὰ διαδώσῃ τὰ γεώμηλα. Τοὐναντίον εὐτυχὴς ἦτο ἡ ἀπόπειρα ἡ γενομένη, τῷ 1800, ἐν Κερκύρᾳ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ Χωρεπισκόπῳ ὑπὸ τοῦ Νικολάου Ἀρλιώτου. Ἰδοὺ δὲ ἐν προοιμίῳ τι γράφει ὁ Ν. Β. Μάνεσης: (2) Τῇ 28 »Φεβρουαρίου τοῦ 1800, ὁ Ἀρλιώτης ἐφύτευσεν ἐν τῷ »ἀγροκηπίῳ του μερικὰ γεώμηλα πεμφθέντα εἰς αὐτὸν »ἐκ Τεργέστης παρά τινος φίλου του, καὶ τὰ ὁποῖα μέ»χρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦσαν παρ' ἡμῖν ἄγνωστα. Τού»του ἕνεκεν ὁ Ἀρλιώτης προσέθηκεν εἰς τὰς σημειώσεις »του καὶ ὁδηγίας τινὰς περὶ τῆς καλλιεργείας, τῆς δια»τηρήσεως καὶ τῆς χρήσεως τοῦ προϊόντος τούτου καὶ »τῆς ἀγοραίας αὐτοῦ τιμῆς ἐν Τεργέστῃ καὶ Βενετίᾳ. »Μετὰ μῆνα περίπου ἐφύτευσε καὶ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶχον »φιλοδωρήσει εἰς τινα συγγενῆ του οἱ ἐντεῦθεν διαβάντες »δύο ἄγγλοι ἀξιωματικοί».

Ἐκ Κερκύρας τὸ γεώμηλον διεδόθη ἀνὰ τὸ Ἰόνιον καὶ τὰ γειτονικὰ τῆς Ἠπείρου παράλια. Δὲν ἔχεται δὲ ἀληθείας ὁ ἀνώνυμος Ἄγγλος γράφων, (3) ὅτι οἱ Ἄγγλοι εἰσήγαγον τὸ γεώμηλον. Ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ κερκυραῖος Ἀντώνιος Δάνδολος λέγει τὴν ἀλήθειαν, ὅταν ἀνασκευάζων τὸν Ἄγγλον τοῦτον γράφει, (4) ὅτι τὸ γεώμηλον εἰσήγαγον οἱ Γάλλοι.

Καὶ οἱ σοφοὶ συντάκται τῆς κερκυραϊκῆς «*Ἰονίου Ἀνθολογίας*» εἶχον τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ Γάλλοι εἰσήγαγον τὰ γεώμηλα εἰς Ἑπτάνησον. (5)

Ὁ Π. Γ. Γεννάδιος εἰς τὸ ἀξιόλογον *Λεξικὸν Φυτολογικὸν* γράφει, (6) ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἡ καλλιέργεια τοῦ γεωμήλου εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ Καποδιστρίου. Ἀφοῦ ὅμως δὲν γράφει εἰς τὸ *Ἑλληνικὸν* Κράτος, φαίνεται ὅτι ἠγνόει τὰ ἐν Ἑπτανήσῳ πρὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Καὶ ἐνταῦθα κλείομεν τὴν παρένθεσιν. (7)

Ἡ Ἀκαδημία ὑπεστήριξε προσέτι τὴν τόσῳ προσοδοφόρον σηροτροφίαν, καθὼς καὶ τὴν τόσῳ ὠφέλιμον μελισσοτροφίαν, περὶ τῆς ὁποίας καὶ ὁ Ἀναστάσιος Καροῦσος ἔγραψε λαμπρὰν μελέτην. (8)

Ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων τῆς Ἀκαδημίας ἦτο καὶ ὁ κανονισμὸς τῶν κτηματικῶν συγκεντρώσεων. Ὁ Ἰ. Φ. Τζουλάτης εἶχεν ἐκφωνήσει περὶ τοῦ ζητήματος τούτου λόγον περίφημον (9). Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ πεποίθησις τῶν ἀκαδημαϊκῶν, ὥστε εἰς τὸν συνάδελφον αὐτῶν τοῦτον καὶ εἰς τὸν νομομαθῆ Μ. Μεταξᾶν ἀνέθεσαν τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος ἐκείνου καὶ τὴν σύνταξιν ὑπομνήματος, τὸ ὁποῖον καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἁρμοδίαν Ἀρχήν. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἐπραγματεύθη καὶ ὁ Στέφανος Χοϊδᾶς. (10) Οὗτος ἀνέγνωσεν ἐπίσης ὡραίαν καὶ πρακτικὴν μελέτην περὶ τῆς καλλιεργείας τῶν χέρσων γαιῶν, ὑποδείξας καὶ τὴν ἀνάγκην ἐπιψηφίσεως νόμου περὶ δωρεῶν ὑπὸ τοῦ δημοσίου εἰς οἰκογενείας τῶν ἐγγὺς εἰς τὰς χέρσους ἐκτάσεις.

Ἐντεῦθεν ἡ Ἀκαδημία συνέστησε δεκαπέντε ἐπιτροπὰς εἰς τὰ διάφορα τῆς νήσου διαμερίσματα πρὸς ἐξέτασιν, περιγραφὴν καὶ καθορισμὸν τῶν περὶ οὗ ὁ λόγος ἐδαφῶν, ἵνα αἱ ἐκθέσεις αὗται συνυποβληθῶσι μετὰ ὑπομνήματος τῆς Ἀκαδημίας πρὸς τοὺς ἁρμοδίους διὰ τὴν περαιτέρω ἐνέργειαν τῆς νομικῆς ἐξουσίας. Βεβαίως ἡ πρώτη μέριμνα συνετῆς κυβερνήσεως εἶναι πᾶσαι αἱ γαῖαι νὰ εἶναι προσοδοφόροι καὶ δὴ τὴν σήμερον, ὅτε ἡ ἐπιστήμη παρέχει τὰ μέσα, ὥστε καὶ αὗται ἐκεῖναι αἱ ἀγονώτατοι νὰ γίνωνται προσοδικαί. (11)

---

1) Οἱ προβλεπταὶ τῆς Ἑπτανήσου δὲν ἦσαν πάντες, ὡς νομίζει αὐτοὺς ὁ Λομβάρδος. (Ἀπομνημ. πρὸς καταρτισμόν.... Ζακύνθῳ 1870—σ—47—60), ὅτε μάλιστα θέλει νὰ πείσῃ τὸν ἀναγνώστην του, ὅτι ὁ *ἄγριος Τοῦρκος Πασᾶς* ἦτο καλύτερος τῶν προβλεπτῶν μας.

2) Ἱστ. Ἀπομνημ. Ἑπταν. Τόμ. ΣΤ' Ζάκ. 1887—σ—221.

3) Lezioni di commercio, ossia di economia civile—pag—64.

(4) Ἐδημοσιεύθη ἐν Βενετίᾳ, τῷ 1792, παρὰ Ἀλβρίτζῃ ὑπὸ τίτλον: Discorso all' appertura dell' Academia agraria ed economica di Cefalonia.

(5) Ἐὰν ἀπὸ τῆς συστάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶχεν ἡ Ἑλλὰς τοιαύτην ἁρμοδίαν Ἀρχήν, οὐδὲ σπιθαμὴ γῆς θὰ ἠυρίσκετο ἀκαλλιέργητος, συνεπῶς ἡ γεωργία θὰ ἦτο ἐν ἀκμῇ, οὐδὲ νοσώδη ἕλη θὰ ὑπῆρχον, τόσον ἐπικίνδυνα.

(1) Βλ. τὸ Σύγγραμμα τοῦ γεωπόνου τούτου τιτλοφορούμενον: Della utilità morale, economica e politica della Academie.—Udine 1771—pag. XIII.

(2) Περὶ Νικ. Ἀρλιώτη (1731-1812) καὶ τῶν χειρογράφων αὐτοῦ. Ἐν Κερκύρᾳ 1873 σ. 82.

(3) Jonian Island under British protection. London 1851.

(4) Les îles Joniennes sous la protection Britanique. Corfoù 1851.

(5) Ἀρ. Α΄. 1834.

(6) Ἀθῆναι 1914.

(7) Πρβλ. Σπ. Δε—Βιάζη. «Τὰ πρῶτα ἐν Ἑλλάδι φυτευθέντα γεώμηλα («*Φύσις*» Φ. Πρίντζη, 1914 ἀρ. 18.) Ἀνεδημοσιεύθη ἐν τῷ Γ΄ τόμῳ (σελ. 349—354) τῆς «*Ἱστορίας τῆς Ἑλλ. Γεωργίας*» τοῦ Δ. Ζωγράφου.

(8) Ὑπὸ τὸν τίτλον «Memoria sopra le api, presentata e letta all' academia agraria ed economica di Cefalonia». Ἐδημοσιεύθη, τῷ 1795, ἐν τῷ Βενετικῷ «Nuovo giornale d' Italia spettante alla scienza naturale e principalmente all' agricoltura ecc. Tom. VI.— Ὅρ. καὶ Ι. Π. Λοβέρδου Κωστῆ: Ἱστ. Κεφαλλ. ἐξελληνισθεῖσα ὑπὸ Π. Γ. Γρατσιάτου. Ἐν Κεφαλληνίᾳ 1888 σ. 184.

(9) Ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Nuovo giornale ecc. ὑπὸ τίτλον: Dei danni, che recano all' agricoltura dell' isola di Cefalonia lo smembramento, la dispersione e la lontananza dei poderi.— Tom. V.

(10) Ἐδημοσιεύθη καὶ ὁ λόγος οὗτος ἐν τῷ ρηθέντι περιοδικῷ ὑπὸ τίτλον: Degli ostacoli che porta all' agriocoltura di Cefalonia la dispersione delle terre. ricordo preliminare.

(11) Πρβλ. Μαρίνου Σολωμοῦ: Discorso ecc. ἐν τῷ κερ-

*
* *

Ἀληθὴς μάστιξ καὶ πληγὴ τῶν κτημάτων ἦτο ἡ ποιμνιοβοσκή. Πολυάριθμα ἦσαν τὰ ποίμνια εἰς τὰς ἡμετέρας νήσους, τὰ ὁποῖα μεγάλας ἐπροξένουν ζημίας. Αὐστηροὶ ἐπίσης ἦσαν καὶ τῆς Βενετίας οἱ νόμοι (1), ἀλλ' οἱ ποιμένες κατώρθουν πάντοτε νὰ τοὺς δουλεύωνται καὶ νὰ ματαιώνουν τὰ μέτρα τῶν Ἀρχῶν, ἰδίως ἐν Κεφαλληνίᾳ· διὸ καὶ ἡ Ἀκαδημία προσεπάθει νὰ ἐξευρεθῶσι μέτρα πρὸς ριζικὴν περιστολὴν τῶν καταχρήσεων τῶν ποιμένων. Εἰς τ' ἀρχειοφυλακεῖα τῆς Ἑπτανήσου σώζονται προκηρύξεις τοιαῦται οὐ μόνον ἰταλιστί, ἀλλὰ καὶ ἑλληνιστί, διότι, κατὰ τὴν πολυχρόνιον ἰταλοκρατίαν, οἱ χωρικοὶ τῆς Ἑπτανήσου ἐτήρησαν τὴν πάτριον γλῶσσαν, ὡς οἰκογενειακήν, ὀλίγιστοι δ' ἐγνώριζον ἰταλικά. (2) Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ γλῶσσα περιεῖχε καὶ ἰταλισμούς, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ πλεῖστοι ἦσαν κατ' ἀνάγκην.

Τῇ 20 Ἰανουαρίου 1762 εὑρισκόμενος εἰς Κέρκυραν ὁ Ἀλιβίζος Κονταρίνης ἐδημοσίευσε νόμον κατὰ τῆς ποιμνιοβοσκῆς. Μετὰ ὡραίαν εἰσαγωγήν, περιλαμβάνονται τὰ ἑξῆς ἑπτὰ ἄρθρα, τὰ ὁποῖα, περιεργείας χάριν, παραθέτομεν, κατὰ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

—«Πρῶτον.—Καὶ φυλαττόμενα καὶ ρισερβάδα (3) »τὰ ζῷα, πρόβατα, ὁποῦ ἀπὸ τὰ δίκαια πριβιλέκια (4) »εὑρίσκονται σκεπασμένα, πάντα ὅμως νὰ κρατιοῦνται οἱ »νοικοκυρέοι εἰς τὲς κοντιτζιόνες, (5) ὁποῦ εἶναι βαλμέ»νες διὰ τὴν ποσότητα καὶ τοποθεσία τῶν βοσκημάτων, »ποῦ νὰ μὴ εἶναι τρομασμένος (6) κἀνέναις νὰ κρατῇ εἰς »τὸν κάμπο (7) εἰς κάθε καιρὸν οὔτε πολλὰ οὔτε λίγα, »μηδὲ τὰ ὀνοματισμένα (9) μαρτίνια (9) καὶ τόσο μᾶλλον τὰ »γίδια, μέντρε (10) πέφτουνε ἀπαρασάλευτα εἰς τὲς πένες (11) »βαλμένες εἰς τὲς ἀνωμελετισμένες τερμινατζιόνες (12) τόσο »ρισπέτο (13) εἰς τὰ ζῶα αὐτὰ καὶ τὸ ἴδιο καὶ οἱ νοικοκυ»ραῖοι οἱ μπιστικοί. (14)

»—Δεύτερον.—Κακώτατα παριμέντε (15) εἶναι εἰς τὰ »φυτέματα τὰ ζῶα, γουρούνια νὰ γροικοῦνται ἀπαρασα»λεύτως διωγμένα στὸν αὐτὸ κάμπο καὶ εἰς πένα νὰ εἶναι »ἀγροικισμένα διὰ κοντραμπάντα (16) καὶ ρεάλια (17) δέκα »διὰ κάθε κεφάλι ὁποῦ θέλει πιάσει εἰς παράβασι, νὰ εἶ»ναι πληρωμένα ἀπὸ τὸν νοικοκύρη τοῦ αὐτοῦ ζοῦ.

»—Τρίτον.—Θέλει εἶναι ἀνεμπόδιστοι οἱ ποσεσόροι (18) »τῶν ὑποστατικῶν εἰς τὸν κάμπο, ἔτζι καὶ τῶν σέμπρων »καὶ σοβραστάντωνε (19) τους ἠβρίσκοντας ζῷα, πρόβατα »καὶ γίδια καὶ γουρούνια καθενοῦ εἰς τὰ ἴδια τους ὑπο»στατικά, νὰ τὰ σχοτώσουν εἰς τὸν τόπον κυττάζοντας »ἀκολούθως ὅσο γράφουνε οἱ νόμοι εἰς τὸ προπόζιτο. (20)

»—Τέταρτον.—Οἱ κοντοσταβλογέροντες, κάποι, (21) »τῶν χωρίων ὅλων ποῦ συμπληάζουν εἰς τὸν κάμπο θέλει »ἔχουν χρέος ἄσφαλον εἰς κάζο (22) ποῦ τὰ ἴδια διὰ ὅσο »κρατοῦν τὸ σύνορον τους ἔμπουν ἀπὸ τὰ ζῷα τὰ ἀνωμε»λετημένα διὰ νὰ βοσκήσουν καὶ νὰ ἦταν εἰς τὸ βόσκιμα »νὰ τὰ πιάσουν καὶ νὰ μᾶς φέρουν τὲς εἴδησες ἐτουτουνοῦ »τοῦ ἐκλαμπροτάτου κ. Προβλεφτῆ, ὅσον τὸν ζῆλον ρε»στάρει, (23) ὁρισμένα νὰ καταίβῃ εἰς ἐκείνες τὲς ντελιμπε»ρατζιόνες (24) θελισμένες ἀπὸ τοὺς νόμους κόντρα (25) στὰ »αὐτὰ ζῶα καὶ κόντρα στοὺς νοικοκυρέους καὶ μπιστι»κοὺς παραβάτες.

»—Πέμπτον.—Προσταγμένοι ὅμως εἶναι οἱ καντο»σταβλογέροντες καὶ κάπως τῶν ἄνωθεν χωρίων ἀπὸ τὲς »ἀνωμελετισμένες τερμινατζιόνες νὰ ἤθελαν ἀπὸ ἕξι εἰς »ἕξι μῆνες πρεζεντάρουν φέδε (26) μεθ' ὅρκου τῶν ἀρχόν»των, συνδίκων καὶ ἐτούτη νὰ εἶναι πρεζεντάδα τοῦ αὐ»τοῦ ἐκλαμπροτάτου ραπρεζεντάτε (27) ὁποῦ νὰ βεβαιό»νουν τὴν ἀλήθειαν, ἂν ἐσταθήκανε ὁ (28) δὲν ἐσταθήκανε »στὴν βόσκησιν εἰς τὰ σύνορα τοῦ αὐτοῦ κάμπου τὰ ἄνω »μελετημένα ζῶα, ὁποῦ μπορεῖ νὰ δοθῇ νὰ κρατοῦνε οἱ »ἄνωθεν σύντιχοι νὰ ριγουαρδάρουνται (29) οἱ ἄνωθεν ἀφεν»τικοὶ ἄνθρωποι νὰ πρεζεντάρουνε τὲς ἀληθινὲς φέδες θέ»λουν αὐτοὶ τὲς πρεζεντάρουνε τοῦ ἄνωθεν ἐκλαμπροτά»του ραπρεζεντάντε καὶ θέλει εἶναι ἐπιμέλεια τῶν ἐκλα»μπροτάτων νὰ τὰ στείλουν τῆς ἐντίμης κάρικας. (30)

»—Ἕκτον.—Οἱ καπετανέοι τῶν Τζερνίδων (31) ὁποῦ »ἔχουν τὸ χρέος νὰ πηγαίνουν νὰ κάνουν νὰ φερμάρουν »(32) τὰ αὐτὰ ζῶα εὑρίσκονται εἰς τὸν αὐτὸν κάμπον, νὰ »ἔχουν πάραυτα νὰ τὰ κυνηγήσουν εἰς πέννα νὰ τοὺς »σηκόσουν τὴν κάρικα (33) καὶ νὰ εἶναι μὲ ἄλλες πένες »στὴν ἐξουσίαν μας διατεταγμένες.

»—Ἕβδομον.—Διὰ νὰ μάθουμε ἐτούτες τὲς παρά»βασες θέλουν νὰ λάβουν δεμουντζίες (34) σεκρέτες (35) »καὶ ὠμνυμένες (36) μὲ τὰ πρεπὰ (37), θέλουν ρεκουζίτα (38), »θέλει γίνει μὲ φορματζιὸν προτζέσο (39) ὄντας θέλει παι»δεφτοῦν μὲ τὸν τρόπον, ἀπάνου εἴπομεν.

κυρ. περιοδικῷ : Album Ionio. 1842 ἀρ. 16—Μαζαράκη ἐνθ' ἀνωτ.—Πινιατόρου. Mem. Stor. e crit. dell' isola di Cefalonia. Tom. II-p—168-193.— Ἡλ. Τριτσέλη. Κεφαλληνιακὰ Σύμμικτα. Τόμ. Α' σ. 437, 451, 626, 805, 893.—Σπ. Δεβιάζη. Ἡ γεωγρία ἐν Ἑπτανήσῳ κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας. «Ἑλλ. Ἐπιθεώρησις» Ε. Ζωγράφου ἐν Ἀθήναις ἔτος 1919—1920.

(1) G. Pojago: Leggi municipali delle isole Jonie. Corfu. 1848. Tom. I. -pag. 32, 105, 133, 162.—Tom. II—pag. 192.

(2) Εἰς τοὺς Ἑπτανησίους προξενεῖ ἐντύπωσιν ἡ θέα προσφύγων, ὡς οἰκογενειακὴν αὐτῶν γλῶσσαν ἐχόντων τὴν Τουρκικὴν καί τινων μὴ δυναμένων νὰ ἐκφρασθοῦν καλῶς Ἑλληνιστί.

(3) ἐπιτηρούμενα.—(4) προνόμια.—(5) δρους.—(6) νὰ μὴ τολμήσῃ.—(7) ἀγρόν.—(8) ὀνομαστά.—(9) κριάρια.—(10) ἐνῷ.—(11) ποινάς.—(12) διατάξεις.—(13) ἀναφορικῶς.—(14) ἔμπιστοι.—(15) ὁμοίως.—(16) λαθρεμπόρια.—(17) περίπου 25 δραχμάς.—

(18) κάτοχοι.

(19) πραστατῶν.—(20) καταλλήλως, ἐνπροκειμένῳ,—(21) ἀρχηγοὶ τῶν χωρίων, ἕκαστος τῶν ὁποίων μετὰ τοῦ κοντοσταβλογέροντος καὶ τῶν ὑπὸ τὰς διαταγάς του ἐνόπλων (καπίκια) ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἀσφαλείας καὶ τάξεως τοῦ χωρίου καὶ ἐξετέλει τὰ ἐντάλματα τῆς ἐξουσίας ἐν τῷ χωρίῳ του.—(22) ἐν περιπτώσει.—(23) μένει.—(24) ἀποφάσεις.—(25) ἐναντίον.

(26) παρουσιάζουν πιστοποίησιν, πιστοποιοῦσι.—(27) ἀντιπροσώπου.—(28) ἤ.—(29) συστέλλωνται οἱ ἄνωθεν ἄνθρωποι τῆς ἐξουσίας νὰ παρουσιάζουν τὰς ἀληθεῖς πιστοποιήσεις.—(30) Ἀρχῆς.—(31) Στρατοσυλλέκτων.—(32) συλλάβουν.

(33) τὸ ἄξιωμα, τὴν ὑπηρεσίαν.—(34) καταγγελίας.—(35) μυστικάς.—(36) μεθ' ὅρκου.—(37) ὡς πρέπον.—(38) ὡς οἱ νόμοι ἀπαιτοῦν.—(39) δίκη.

»Καὶ ἡ παρὸν θέλει σταρθῆ τοῦ ἐκλαμπροτάτου S. »Προβλεπτῆ Ζακύνθου διὰ διαλάλησιν εἰς τὰ χωρία ὁποῦ »συμπλιάζουν μὲ τὸν κάμπον διὰ τὴν ἐνέργειάν του καὶ τὰ ἑξῆς».

Ὁ Γενικὸς Προβλεπτὴς τῆς Θαλάσσης Φραγκίσκος Γρυμάνης εὑρισκόμενος ἐν Κερκύρᾳ, τῇ 3 ὀκτωβρ. 1758 ἐδημοσίευσε νόμον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἄρθρον τι ἀπηγόρευε καθ' οὗ; μῆνας αἱ ἐλαῖαι ἦσαν ὥριμοι, νὰ βόσκουν οἱ χοῖροι καὶ οἱ ἰνδιάνοι (γάλοι) εἰς ἐλαιῶνας, διότι αἱ πίπτουσαι ἐλαῖαι ἀνῆκον εἰς τὸν οἰκοκύρην, ὅστις ἐδικαιοῦτο νὰ τοὺς φονεύῃ, ὅταν ἔβοσκον εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν του.

Τὸ δικαίωμα τοῦ φονεύειν τὰ ζῷα τὰ εἰς ξένας περιουσίας εὑρισκόμενα καὶ εἰς θέσεις ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπηγορευμένας περιώρισε πολὺ τοὺς βοσκούς. Θὰ νομίσῃ τις, ὅτι ἡ διάταξις αὕτη ἦτο δρακόντιος, ἀλλ' ὅταν ὁ φιλάνθρωπος νόμος δὲν ἐκτελῆται, ἀνάγκη νὰ γίνεται σεβαστὸς διὰ τοῦ ἀγριωτέρου τρόπου.

*
* *

Δυστυχῶς ὁ μέγας οὗτος ὀργασμὸς καὶ ὁ παραδειγματικὸς τῶν ἀκαδημαϊκῶν ζῆλος ἐμειοῦτο ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἡ Βενετικὴ Πολιτεία δὲν ἐπρόφθασε νὰ πραγματοποιήσῃ διὰ νόμων τὰς αἰτήσεις αὐτῶν, τὰς τόσον λυσιτελεῖς διὰ τὴν πρόοδον τῆς γεωργίας. Ἡ πτῶσις τῆς Βενετοκρατίας, ἕνεκα τῆς καταλύσεως τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ ἐκγαλλισθέντος Βοναπάρτου, ἐπέφερε ταχεῖαν νάρκωσιν εἰς αὐτὰ τὰ μεγάλα σχέδια τῶν ἑπτανησίων Ἀκαδημαϊκῶν, γενομένων ὑπηκόων τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας ἐπ' ὀλίγιστον χρόνον, ὡς ἐγένοντο τοιοῦτοι καὶ πάντες οἱ Ἑπτανήσιοι.(*)

Ζάκυνθος

(*) Τὴν ἀνωτέρω μελέτην εἶχα δώσει πρὸ χρόνων εἰς φίλον καὶ συνάδελφον, ἤδη ἀποθανόντα, τῇ αἰτήσει του, ὅπως τὴν ἀποστείλῃ εἰς φιλικόν του περιοδικὸν καὶ ἄγνωστον εἰς ἐμέ, ἂν ἐδημοσιεύθη.

ΟΙΚΟΝΟΜΟΛΟΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΠΕΡΙ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΟΥ ΧΑΡΤΟΣΗΜΟΥ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΤΟΥ Κου ΔΗΜ. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ

(Κατωτέρω δημοσιεύομεν μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως ἀπόσπασμα μελέτης περὶ χαρτοσήμου ἀπὸ ἱστορικῆς, θεωρητικῆς καὶ νομοθετικῆς ἀπόψεως, τοῦ φίλου συνεργάτου κ. Δημ. Μαγκριώτη, ἥτις πρόκειται λίαν προσεχῶς νὰ κυκλοφορήσῃ εἰς ἴδιον αὐτοτελὲς τεῦχος.

Ὁ κ. Μαγκριώτης, γνωστὸς ἤδη καὶ ἀπὸ ἄλλα ἐπιστημονικὰς μελέτας, ἃς ἐδημοσίευσε μέχρι τοῦδε εἰς οἰκονομολογικὰ περιοδικὰ καὶ εἰς τὸν ἡμερήσιον τύπον, εἰς τὴν νέαν του μελέτην ἐξετάζει καὶ ἐμφανίζει τὴν φορολογίαν τῶν τελῶν χαρτοσήμου ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς καὶ τῆς θεωρητικῆς ἀπόψεως ὡς καὶ τῆς ἀπόψεως τῆς πρακτικῆς αὐτῶν ἐφαρμογῆς, ὑποδεικνύει δὲ τὰς ἀναγκαίας τροποποιήσεις, δι' ὧν αὕτη θὰ δυνηθῇ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς τὸν Κρατικὸν προϋπολογισμὸν τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν συμβολήν.

Ἡ μελέτη συνοδεύεται μὲ πολυαρίθμους στατιστικοὺς καὶ γραφικοὺς πίνακας περὶ τῆς ἀποδόσεως τῶν τελῶν τῶν διαφόρων κατηγοριῶν, περιέχει δὲ πλουσίαν βιβλιογραφίαν. Λόγῳ τῆς μεθοδικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς κατατάξεως τῆς ὕλης, τῆς ἀκριβολογίας καὶ τῆς σαφηνείας τῶν παρατηρήσεων ἀποβαίνει ἀπαραίτητον βοήθημα διὰ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν τελῶν χαρτοσήμου ὡς καὶ διὰ πάντα μελετητὴν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου). Γ.Ι.

Ἡ εἰσαγωγὴ τῆς νομοθεσίας τοῦ χαρτοσήμου ἐν Ἑλλάδι χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς 14 Αὐγ. 1836 ἐπὶ τῆς Μοναρχίας τοῦ Ὄθωνος. Ἔκτοτε μέχρι σήμερον διέτρεξεν αὕτη διάφορα στάδια καθ' ἃ ὑπέστη διαδοχικὰς καὶ πολυαρίθμους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ριζικὰς μεταρρυθμίσεις, δι' ὧν συνεπληροῦτο ἑκάστοτε καὶ προσηρμόζετο πρὸς τὰς ἀναφυομένας νέας οἰκονομικὰς συνθήκας τῆς Χώρας.

Διὰ τὴν καλυτέραν παρακολούθησιν τῆς ἐξελίξεως τῆς φορολογίας τοῦ χαρτοσήμου διηρέσαμεν τὴν ὅλην διαδρομὴν αὐτῆς εἰς τέσσαρας περιόδους ὡς ἑξῆς:

Πρώτη περίοδος	—	1836—1887
Δευτέρα »	—	1887—1919
Τρίτη »	—	1919—1926
καὶ Τετάρτη »	—	1926 μέχρι σήμερον

Οἱ λόγοι δι' οὓς προέβημεν εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην ἀναπτύσσονται εἰς τὰ οἰκεῖα μέρη.

*
* *

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Α' Περιόδου (1)

Καθ' ὅλην τὴν διαδρομὴν αὐτῆς παρατηροῦμεν ὅτι ἡ νομοθεσία τοῦ Χ. εὑρίσκετο εἰσέτι εἰς ῥευστὴν κατάστασιν μὴ ἀποκρυσταλλωθεῖσαν εἰς πάγιον καὶ σταθερὸν νομοθέτημα.

Αἱ ἀλληλοδιάδοχοι τροποποιήσεις καὶ μεταβολαί, ἃς ὑπέστη ἔτειναν ὅλαι πρὸς ἕνα καὶ μόνον σκοπὸν εἰς τὴν συμπλήρωσιν τοὐτέστι τῶν ἀτελειῶν, ἃς ἐνεφάνησεν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ὁ ἀρχικὸς νόμος καὶ εἰς τὴν ἀνακαίνισιν καὶ κατὰ τὸ δυνατὸν προσαρμογήν του πρὸς τὰς σὺν τῷ χρόνῳ ἀνακυπτούσας νέας συνθήκας.

Παρατηροῦμεν ἐπίσης ὅτι τόσον ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, ὅσον καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας ἐνεχάραξαν βαθέως τ' ἀποτυπώματα αὐτῶν ἐπὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Χ.

Καὶ ἡ μὲν ἐπίδρασις τῆς πρώτης ἐξεδηλοῦτο ἑκάστοτε διὰ τῶν συμπληρώσεων, ἃς ὑφίστατο ἡ νομοθεσία καὶ διὰ τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς ἐπὶ νέων περιπτώσεων μὴ ρυθμιζομένων πρότερον, αἱ δὲ πολιτικαὶ μεταβολαὶ διὰ τῆς συνεχοῦς αὐξήσεως τῶν φορολογικῶν κλιμάκων καὶ διὰ τῆς ρυθμίσεως ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον τῶν περὶ κυρώσεων διατάξεων διὰ καθαρῶς ταμιευτικοὺς λόγους.

(1) Ἐν τῇ μελέτῃ προηγεῖται τῶν παρατηρήσεων ἑκάστης περιόδου περίληψις ὅλων τῶν νομοθετημάτων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς μὲ τὰς κυριωτέρας τροποποιήσεις ἃς ἐπέφερεν ἕκαστον τούτων.

Ἀποτέλεσμα ὅμως τῶν ἀδιαλείπτων τροποποιήσεων τούτων ὑπῆρξε νὰ δημιουργηθῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἀληθὴς κυκεών, νομοθετικὴ Βαβυλωνία, ἥτις ἔφερεν εἰς ἀμηχανίαν κατὰ τὴν ἐφαρμογήν, οὐ μόνον τοὺς φορολογουμένους, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἔτι τοὺς νομομαθεῖς. Παρέστη ὡς ἐκ τούτου ἀνάγκη κωδικοποιήσεως τοῦ νόμου τοῦ χαρτοσήμου.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Β' Περιόδου.

Κατ' αὐτὴν παρατηροῦμεν ὅτι ἡ νομοθεσία τοῦ Χ. προσέλαβε σταθερωτέραν καὶ μονιμωτέραν μορφήν. Ὀφείλεται δὲ τοῦτο κυρίως εἰς τὸν ν. ΑΧΚΕ' τοῦ ἔτους 1887, εἰς ὃν ἀπεκρυσταλλώθησαν αἱ μέχρι τῆς ἰσχύος αὐτοῦ διατάξεις διαφόρων νόμων περὶ Χ. Ὁ νόμος οὗτος ὑπῆρξε τὸ θεμέλιον ἐφ' οὗ ἐβασίσθησαν πάντες οἱ μετέπειτα νόμοι καὶ ἡ ἐπιλεγομένη κωδικοποίησις τοῦ ἔτους 1919.

Ἀπετέλεσεν δὲ οὗτος πράγματι σταθμὸν ἱστορικὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νομοθεσίας τοῦ Χαρτοσήμου.

Διὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ληφθέντων μέτρων πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἐκ τελῶν Χ. ἐσόδου ηὐξήθησαν σημαντικῶς αἱ εἰσπράξεις τοῦ Χ. ἀνελθοῦσαι τὸ 1887 εἰς 8.000.000, δρχ. τὸ 1889 εἰς 9.700.000 καὶ βραδύτερον εἰς ἔτι μεγαλύτερα ποσά. Ἀλλ' εἰς τοῦτο συνετέλεσεν κατὰ μέγα μέρος καὶ ἡ αὔξησις τῶν ποσοστῶν τῶν τελῶν τῆς κλίμακος τῶν ἀστικῶν ἐγγράφων, ἅτινα σχεδὸν ἐδιπλασιάσθησαν ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μέχρι τοῦ 1885 ἰσχύοντα. Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ ν. ΑΧΚΕ' εἶχε καὶ πολλὰ μειονεκτήματα.

Ἓν ἐξ αὐτῶν δύναται νὰ θεωρηθῇ καὶ ἡ ἔλλειψις ἀποτελεσματικῶν κυρώσεων. Ὡς ἐκ τούτου τὰ ἰδιωτικὰ ἔγγραφα τ' ἀπαρτίζοντα καὶ τὴν μεγαλυτέραν κατηγορίαν τῶν ὑποκειμένων εἰς τέλη Χ. ἐγγράφων ἀφέθησαν οὐσιαστικῶς εἰς τὴν προαίρεσιν τῶν φορολογουμένων. Ἐξ αἰτίας τούτου διαρρέει κατ' ἔτος σημαντικώτατον ποσὸν ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ Χ. Ἐξ ἄλλου ἡ ἔλλειψις σαφοῦς νομοθετικῆς διατάξεως περὶ τοῦ τίς ὑπέχει τὸ βάρος τῆς πληρωμῆς τοῦ Χ. ἐν δεδομένῃ περιπτώσει ἐπιτείνει ἔτι μᾶλλον τὸ προηγούμενον μειονέκτημα καὶ δημιουργεῖ πληθὺν ζητημάτων ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐξ ὧν δυσχεραίνονται αἱ συναλλαγαὶ καὶ ἡ ἀνεύρεσις ὡς καὶ ὁ κολασμὸς τῶν πράγματι ὑπαιτίων τῆς παραβάσεως. Ἕτερον μειονέκτημα τοῦ ν. ΑΧΚΕ' εἶναι ἡ γενικότης καὶ ἡ ἀοριστία τῶν διατάξεων αὐτοῦ, ἰδίᾳ δὲ προκειμένου περὶ χαρτοσημάνσεως συμβολαίων.

Συνεπείᾳ τούτου ἐπαφίεται εὐρύτατον στάδιον εἰς τὴν ἑρμηνείαν καὶ νομολογίαν. Ἀποβαίνει δὲ αὕτη δυσχερεστάτη, ἔστιν ὅτε καὶ ἀντιφατική, ἀντικαθιστῶσα ἐν πολλοῖς καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν νομοθέτην. Τὰ μειονεκτήματα τοῦ ν. ΑΧΚΕ' περιωρίσθησαν ἐν μέρει διὰ μεταγενεστέρων νόμων, ὡς τῶν ΓΖ', ΓΡΔΖ, ΓΤΠ, ΓΧΒ, 1372 κλπ. χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐκλείψουν καθ' ὁλοκληρίαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου τὴν ὁποίαν ἐξετάζομεν ἔλαβον χώραν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἔθνους σοβαρώτατα πολιτικὰ γεγονότα, ἄλλα μὲν θλιβερά, ἄλλα δὲ εὐφρόσυνα, ἅτινα πλὴν πολλῶν ἄλλων συνεπειῶν ἔσχον τὸν ἀντίκτυπον αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Χ. ἐφ' ἧς ἐνεχάραζον βαθέως τὸ ἴχνη. Ἓν ἐξ αὐτῶν ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀτυχὴς ἔκβασις τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1897. Συνέπεια αὐτοῦ ἦτο ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Διεθνοῦς Οἰκ. Ἐλέγχου καὶ ὁ ἐπακολουθήσας αὐτὴν νόμος ΒΦΙΘ' τοῦ 1898. Δι' αὐτοῦ ὡς γνωστὸν τὸ ἐκ τῶν τελῶν χαρτοσήμου ἔσοδον καθίστατο ὑπέγγυον εἰς τὴν Δ.Ο.Ε. ἡ δὲ εἴσπραξις καὶ ἡ διαχείρισις αὐτοῦ ἀνετέθησαν εἰς τὴν Ἑλλην. Ἑταιρίαν Διαχειρ. Ὑπεγγ. Προσόδων.

Ἡ ὑπεγγυότης τοῦ ἐσόδου τούτου εἰς τὸν Διεθνῆ Ὀργανισμὸν τῶν ξένων ὁμολογιούχων πλὴν ἄλλων ἀναποφεύκτων συνεπειῶν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς εἰσπράξεως καὶ διαχειρίσεως αὐτοῦ, ὑπῆρξεν ἡ κυριωτέρα ἀφορμὴ τῆς μετέπειτα δημιουργίας πληθύος νέων κατηγοριῶν τελῶν (προσθέτων, δικαστικῶν, χρηματιστηριακῶν κλπ.) ὡς καὶ ποικίλων νέων τύπων ἐνσήμων πρὸς εἴσπραξιν αὐτῶν.

Ὁ λόγος δὲ δι' ὃν τὸ Κράτος ἐτράπη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τούτων καὶ δὲν ἠκολούθησεν τὴν ἁπλουστέραν καὶ φυσικωτέραν ὁδὸν τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὑφισταμένων τελῶν Χ. καὶ ἐπὶ νέων περιπτώσεων ἢ τῆς αὐξήσεως τῶν ποσοστῶν αὐτῶν, ὀφείλεται κυρίως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἂν ἐγίνετο τοῦτο τὸ δημιουργούμενον νέον ἔσοδον θὰ περιήρχετο εἰς τὴν Δ.Ο.Ε. μόνον δὲ ἐμμέσως καὶ ἐκ τῶν πλεονασμάτων τῶν ὑπεγγύων προσόδων τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον θὰ ἐλάμβανε μέρος τῶν αὐξήσεων τούτων.

Ἄλλα γεγονότα πολιτικῆς μορφῆς, εὐφρόσυνα ὅμως ταῦτα, ἅτινα ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς νομοθεσίας τοῦ Χ. καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐσόδου τούτου ὑπῆρξαν οἱ Βαλκανικοὶ καὶ ὁ παγκόσμιος πόλεμος. Ἡ εὐτυχὴς καὶ ἡ κατὰ τὰς προσδοκίας τοῦ Ἔθνους ἔκβασις αὐτῶν ἔφερε τὴν μεγέθυνσιν τῶν ἐδαφικῶν ὁρίων τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς προσαρτήσεως εἰς αὐτὴν τῶν Ν. Χωρῶν. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπεκτάσεως τῆς νομοθεσίας τοῦ Χ. τὰ κατακτηθέντα διὰ τοῦ ἀφθόνου Ἑλληνικοῦ αἵματος νέα Ἑλληνικὰ ἐδάφη καταφαίνονται καὶ εἰς τὴν ἁλματικὴν τοῦ ἐσόδου τοῦ Χ. αὔξησιν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1912 καὶ ἐφεξῆς.

***

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Γ' Περιόδου

Διὰ μίαν ἔτι φορὰν ἀνέκυπτεν ἐκ νέου ἡ ἀνάγκη τῆς κωδικοποιήσεως τῆς πολυκυμάντου νομοθεσίας τοῦ Χ. Τὸ ἔργον τοῦτο λόγῳ τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ σοβαρῶν μεταρρυθμίσεων τοῦ ν. ΑΧΚΕ' οὔτε ἁπλοῦν, ἀλλ' οὔτε καὶ εὐχερὲς ἦτο. Ἔφερεν ὅμως εἰς πέρας τριμελὴς Ἐπιτροπὴ ἀποτελεσθεῖσα ἐκ τοῦ τότε Διευθυντοῦ τῶν Ἐμμ. Φόρων κ. Γ. Κοφινᾶ, καὶ τῶν Γραμματέων κ. κ. Δ. Κροντηρᾶ καὶ Α. Πέππα. Εἰς ἣν ἀνήκει δίκαιος ἔπαινος διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ εὐμέθοδον ἐργασίαν τὴν ὁποίαν ἐνεφάνισεν.

Διὰ τῆς γενομένης κωδικοποιήσεως ἐδόθη ἐκ νέου συμπαγὴς καὶ ἑνιαία μορφὴ εἰς τὸ λαβυρινθῶδες χάος τῆς νομοθεσίας τοῦ Χ. Οὕτως ἀπέβη αὕτη ἐκ νέου κτῆμα τῶν συναλλασσομένων καὶ ἔπαυσε νὰ εἶνε τὸ προνόμιον ὀλίγων μόνον μεμυημένων εἰς τὰ μυστήρια αὐτῆς.

Ἐν ὀλίγοις ἡ κωδικοποίησις τοῦ ἔτους 1919 ἀπετέλεσε σταθμὸν λίαν ἀξιοσημείωτον εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Χ. συνετέλεσε δὲ κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐκλαΐκευσιν αὐτῆς καὶ εἰς τὴν καλυτέραν αὐτῆς ἐφαρμογήν.

Ἐπ' ἀρκετὸν μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς ἐν λόγῳ κωδικοποιήσεως οὐδεμία σχεδὸν μεταβολὴ εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Χ. ἐγένετο. Ἀλλὰ τὴν ἠρεμίαν αὐτήν, τὴν τόσον ἀπαραίτητον εἰς τὰς φορολογικὰς νομοθεσίας ἦλθε νὰ ταράξῃ τὸ 1922 ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή. Μὲ τὰς τραγικάς της συνεπείας διὰ τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν εἶχεν αὕτη καὶ τὸν ἀναπόφευκτον ἀντίκτυπόν της εἰς τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους. Τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν προΐστατο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνὴρ ἱκανὸς καὶ ἀποφασιστικός, ὁ κ. Κοφινᾶς, ὅστις διὰ τῶν ἐκτάκτων δημοσιονομικῶν μέτρων, ἅτινα ἔθετε εἰς ἐφαρμογήν, τῶν ἀποκληθέντων καὶ «ἡρωϊκῶν» ἐνίσχυσε τὸν ἀναιμικώτατον προϋπολογισμόν, συνετέλεσε δὲ ὥστε οὐ μόνον νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ περισσυλογὴ τῶν ἐρειπίων τῆς καταστροφῆς, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνεφοδιασμὸς τοῦ στρατοῦ καὶ ἡ ἀνασύνταξις αὐτοῦ εἰς τὴν Στρατιὰν τοῦ Ἕβρου.

Μεταξὺ τῶν ἄλλων δημοσιονομικῶν μέτρων ὑπῆρξε καὶ ἡ αὔξησις τῶν τελῶν Χαρτοσήμου.

Εἶνε ἀξιοσημείωτον, ὅτι εἰς περιστάσεις ἐκτάκτους, εἰς ἐποχὰς δεινῆς ἀμηχανίας χρηματικῆς τοῦ Δημοσίου Θησαυροῦ τὸ μόνον πρόχειρον μέσον ὅλων τῶν Κυβερνήσεων, ἀνεξαρτήτως τόπου καὶ χρόνου, εἶνε τὰ τέλη Χ. ὑφ' οἱανδήποτε καὶ ἂν εἰσπράττωνται μορφήν. Ἀλλ' ἐὰν οὐδέποτε εἰς τὸ παρελθὸν ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ἡ αὔξησις τοῦ Χ. ἡ τοῦ ἔτους 1923 ἦτο οὐ μόνον ἐπαρκῶς δικαιολογημένη, ἀλλὰ καὶ ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη.

Τ' ἀποτελέσματα τῆς προσαυξήσεως τῶν τελῶν Χ. καταφαίνονται εἰς τοὺς μετέπειτα προϋπολογισμούς. Τὸ ἔσοδον ἐξ ὑπεγγύων τελῶν Χ. ὅπερ ἀνήρχετο τὸ 1922 εἰς 27.379.875 δρχ. τὸ 1923 ἀνεβιβάσθη εἰς 45.336, 362, τὸ 1924 εἰς 68.180.133, τὸ 1925 εἰς 80.574.022 κ. οὐ. κ.

Κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον μέρος τῶν ἐσόδων τοῦ Χ. καθίστατο ὑπέγγυον εἰς τὸ Δημ. Χρέος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ προσφυγικοῦ δανείου.

Μεγίστην ἀνάπτυξιν κατὰ τὴν περίοδον περὶ ἧς γίνεται λόγος ἔλαβον «τὰ πρόσθετα τέλη» ἐπεκταθέντα ἐπὶ νέων κατηγοριῶν ἐγγράφων. Ἡ συγγενὴς αὐτὴ πρὸς τὰ τέλη Χ. κατηγορία τελῶν λόγῳ τῶν ἀναμφισβητήτων προσόντων αὐτῆς, τῆς ἐλαστικότητος καὶ εὐχερείας εἰσπράξεως προσέφερε σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον καὶ ἐνίσχυσε τοῦτο εἰς στιγμὰς κρισίμους. Οὕτω πως ἐξουδετερώθησαν ἐν πολλοῖς τὰ μειονεκτήματα τῆς κατηγορίας τῶν τελῶν τούτων, ἥτις οὐδὲν ἄλλο ὑπῆρξεν εἰμὴ «διπλῆ φορολογία» χαρτοσήμου ἐπιβαλλομένη ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐγγράφων ἐφευρεθεῖσα εἰς στιγμὰς ἀμηχανίας καὶ δυστοκίας τοῦ ὑπάρχοντος φορολογικοῦ συστήματος.

Τὴν αὐτὴν περίπου ἐξέλιξιν εἶχον καὶ αἱ λοιπαὶ κατηγορίαι τελῶν, [illegible] κλπ.

Ἓν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων τῆς παρούσης περιόδου ὑπῆρξε καὶ ἡ ἑνοποίησις τῶν ἐνσήμων. Ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἶχε καταδειχθῆ πλέον ἡ ἀνάγκη συγχωνεύσεως τῶν ποικιλωνύμων τελῶν καὶ ἡ ὑπὸ ἑνιαῖον τύπον εἴσπραξις αὐτῶν.

Ἐν τούτοις, δὲν ἦτο τόσον εὐχερὴς ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἰδέας ταύτης ὑπῆρχεν εἰς τὸ μέσον ἡ ὑπεγγυότης μεγάλης κατηγορίας τελῶν. Τὸ κώλυμα τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ αἰτία νὰ θυσιασθῇ ἐν τέλει ἀρκετὰ σημαντικὸν ἔσοδον τοῦ Δημοσίου ἐκ προσθέτων καὶ δικαστικῶν τελῶν τῆς Π. Ἑλλάδος εἰς τὴν ἰδέαν τῆς ἑνοποιήσεως τῶν ἐνσήμων.

Αἱ ἀλλεπάλληλοι παραχαράξεις τῶν κινητῶν χαρτοσήμων ἠνάγκασαν τὴν ἁρμοδίαν ὑπηρεσίαν νὰ ἐπιτείνῃ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς περιόδου ταύτης τὴν ὑποχρεωτικὴν χρῆσιν τοῦ φύλλου σφραγιστοῦ χάρτου καὶ νὰ περιορίζῃ διαρκῶς εἰς μικρότερον κύκλον τὴν χρῆσιν τοῦ κινητοῦ ἐπισήματος.

Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Δ' Περιόδου

Μετὰ τὴν ἑνοποίησιν τῶν ἐνσήμων οὐδεμία καινοτομία οὐδὲ ἄλλη σημαντικὴ μεταβολὴ ἐγένετο εἰς τὴν νομοθεσίαν τοῦ Χαρτοσήμου.

Κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς παρατηρεῖται ἡ ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ ἔτους 1925 τάσις τοῦ περιορισμοῦ τῆς χρήσεως τοῦ κινητοῦ χαρτοσήμου καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ φύλλου εἰς πολλὰς περιπτώσεις εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἀποβῇ σὺν τῷ χρόνῳ ἡ δι' αὐτοῦ εἴσπραξις τελῶν ὁ κανών, ἐνῷ τοῦ κινητοῦ χαρτοσήμου ἡ ἐξαίρεσις.

Ἐκ παραλλήλου καταβάλλεται προσπάθεια διὰ τὴν ριζικὴν ἀνακαίνισιν τῆς νομοθεσίας τοῦ Χ. καὶ διὰ τὴν προσαρμογὴν αὐτῆς πρὸς τὰς μεταπολεμικὰς οἰκον. συνθήκας· ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης σημαντικὴ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία συνετελέσθη ὑπὸ τῆς ἐπὶ τούτῳ συσταθείσης εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν μελέτην καὶ ὑπόδειξιν τῶν ἐνδεικνυομένων τροποποιήσεων τῶν τελῶν Χ. τῶν τραπεζιτικῶν, ἐμπορικῶν, συμβολαιογραφικῶν κλπ. κατηγοριῶν ἐγγράφων.

Καθίσταται δὲ πιθανὴ βάσει τῶν πορισμάτων τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων ἡ ἐν συντόμῳ μέλλοντι ὁλοκληρωτικὴ μεταρρύθμισις τῆς φορολογίας τοῦ Χαρτοσήμου.

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ — ΤΕΧΝΟΚΡΙΤΙΚΑ

ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΑΙ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ(1)

ΤΟΥ Κου Γ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ὅταν ἡ Νεοελληνικὴ τέχνη ἑορτάσει τὴν ἀναγέννηση της, καὶ οἱ Ἕλληνες Μιχαὴλ Ἄγγελοι, ἔχουν ἀποκαλύψει κάτω ἀπὸ τ' ἀκατέργαστο μάρμαρο, τὶς θεϊκὲς ἐκεῖνες μορφές, ποὺ ζητοῦν νὰ ἐκφρασθοῦν μέσα στὸ Carmen seculare τοῦ Σολωμοῦ, καὶ τοὺς πίνακες τοῦ μεγάλου Γκύζη. ὅταν οἱ Ἕλληνες ζωγράφοι ἀποκαλύψουν Ἑλληνικὰ τὸν Χριστιανικὸ μῦθο, γεμίζοντας τὰ τέμπλα τῶν Ἑλληνικῶν ναῶν, μὲ παραστάσεις, μπροστὰ στὶς ὁποῖες οἱ μελαγχολικὲς Madones τοῦ Σίξτου δὲν θὰ μποροῦν νὰ παραβληθοῦν, ἡ φυσιογνωμία τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη θ' ἀνήκει στὴ πρωτοπορεία ἐκείνων ποὺ ὀνειροπόλησαν τὴν ἀναγέννηση αὐτή. Ἡ αἰσιόδοξη αὐτὴ πρόβλεψίς μου, δὲν προέρχεται ἀπὸ ἐκτίμηση τῆς σύγχρονης καλλιτεχνικῆς ἐργασίας, ἢ τῆς σύγχρονης κοινωνικῆς μας ζωῆς, μέσα στὴν ὁποία κάθε ἀξιοθρήνητη μεταβολὴ ὀνομάζεται πρόοδος, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ δικαία στάθμιση τῶν καλλιτεχνικῶν στοιχείων τοῦ τόπου, ποὺ κρυφοζοῦν σήμερα, σὰν τὰ πνεύματα τῶν ἐρειπωμένων ναῶν, ἕως ὅτου τ' ἀναστήσῃ μὲ τὴ θεϊκή του πνοή, ὁ ὑψηλὸς καλλιτέχνης τοῦ μέλλοντος.

Ὁ Ἑλληνισμὸς δὲν εἶναι ἰδανικὸν μόνον γιὰ τοὺς συνεχιστὰς τῆς ἱστορικῆς παραδόσεως, εἶναι καὶ ἰδανικὸν ἐκείνων ποὺ ὀνειροπολοῦν καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐκφράσουν τὴν ψυχὴ τῆς φυλῆς, ἢ νὰ δόσουν τὴν ἰδιάζουσα Ἑλληνικὴ ἔκφραση, εἰς ὅτι εἶναι κοινὸν στὴ συναισθηματικὴ καὶ διανοητικὴ ζωὴ τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ Συμβολὴ τῶν πνευματικῶν ἐργατῶν ποὺ πέρασαν, ἢ ζοῦν ἀκόμη μαζύ μας, ἔχει τὴν ἴδια σημασία γιὰ τὴν μέλλουσαν αὐτὴ πραγματικότητα, σ' ὁποιαδήποτε τέχνη κι' ἂν ἀνήκει τὸ ἔργο τους. Κι' ὅταν ἡ μορφὴ τοῦ θρησκευτικοῦ μας μύθου, πάρει τὴ φωτεινὴ χροιὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ περιβάλλοντος, τὸ θαῦμα μπορεῖ νὰ ὀφείλεται στὴ ζωγραφικὴ ἢ στὴ γλυπτική, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ συντελεσθῇ ἀπὸ τὴν πέννα ἑνὸς ὑπερόχου πεζογράφου.

Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ σᾶς ἐκπλήξῃ ἡ τοποθέτησις τοῦ πεζογράφου Παπαδιαμάντη στὴ πρώτη σειρὰ τῶν ἐργατῶν μιᾶς Νεοελληνικῆς ἀναγεννήσεως.

Ὅταν γίνῃ πραγματικότης ὁ Νεοελληνικὸς Παρθενών, καὶ ἡ ξαναγεννημένη τέχνη μας, ρίξει σὲ κλινούρια ἔκσταση ὁλόκληρο τὴν ἀνθρωπότητα, ἡ προσπάθειά του μπορεῖ νὰ μὴν ὑπερβαίνει τὶς ἁπλὲς μελωδίες τοῦ αὐλητή. μπροστὰ στὸ πραγματοποιημένον συμφωνικὸν ἔργον, ἀλλὰ γιὰ μᾶς τοὺς νέους σήμερα, εἶναι τὸ μόνον ἀξιόλογον ὑπόδειγμα Ἑλληνικοῦ ὕφους.

Διαφωτιστικὰ τῆς πορείας ἑνὸς καλλιτέχνη, εἶναι ἡ ζωή του, καὶ ἡ στάσις του ἀπέναντι τοῦ κόσμου τῶν ἰδεῶν, ποὺ ἐνεδρεύουν τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα γιὰ νὰ τὸ παρασύρουν σὲ μιὰ τελειοποίηση ἢ σ' ἕνα χάος.

Ὁ Παπαδιαμάντης δὲν ὑπῆρξε ὀπαδὸς καμμιᾶς θεωρίας, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι γνώρισε πολὺ γλήγορα τὴ σχετικότητα τῶν διανοητικῶν συμπερασμάτων, κατάλαβε πῶς ἡ ἔρευνα ὁδηγεῖ σὲ διαρκεῖς προσωπικὲς μεταλλαγές, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ὁδηγεῖ τὴν ἀκλόνητη ἐκείνη πίστη, ποὺ γίνεται ἡ λυδία λίθος τῶν πράξεών μας.

Ἔτσι δικαιολογεῖται ἡ βαθυὰ πρὸς τὴν θρησκεία προσήλωσίς του, καὶ ἡ δυσπιστία του μπροστὰ στὰ ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα, ἀφοῦ αὐτὰ δὲν συγκρατοῦν ποτὲ ἕνα ἀνήσυχο πνεῦμα στὴν ἐπιφάνεια, ὅταν τὸ βαρύνουν τὰ μεγάλα ἐρωτηματικὰ τῆς δημιουργίας.

Ἐρωτηματικά! Πόσον εἰρωνικὴ τ' ἀντιπαρέρχεται ἡ ἐπιστημονικὴ λογίκευσις, μὰ πόσον πηγαῖα ὑπῆρξαν γιὰ κάθε μεγάλο καλλιτέχνημα!

Γιατὶ μέσα, στὸ θλιβερὸ μοιραῖο ποὺ βαρύνει τοὺς ἥρωας τοῦ Ὁμήρου καὶ τὸ ἀπαλὸ παράπονο τῶν τραγικῶν χορῶν τοῦ Σοφοκλῆ ποὺ φαίνεται πῶς ἀποτείνεται σὲ κάποιο ὕψος ἀκατάληπτο σὲ μιὰ θεότητα μυστική, κι' ἀκόμη μέσα στὰ σιωπηλὰ ἐσωτερικὰ δράματα ποὺ ἀπεκάλυψε ἡ Χριστιανικὴ τέχνη, τὰ αὐτὰ διαγράφονται παντοῦ μυστηριώδη ἐρωτηματικά, καὶ βαρύνουν τὴν αἰσθανομένην ἀνθρωπότητα.

Ἡ Χριστιανική του προσήλωσις ὑπῆρξε γιὰ πολλοὺς κριτήριον τῆς διανοητικῆς του δυνάμεως, ἀλλ' ὁ Παπαδιαμάντης δὲν φιλοδόξησε νὰ καταλάβῃ θέση στὴ σύγχρονή του διανόηση.

Ἦταν καλλιτέχνης μὲ καρδιά, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ζήσῃ χωρὶς θεούς, δὲν μποροῦσε νὰ ζήσῃ χωρὶς νὰ θεοποιήσῃ κάτι.

Ἡ καρδιὰ ἀναλύεται, λατρεύει, τὸ πνεῦμα ἐξετάζει, δικαιολογεῖ. Μὰ κάποτε ὁ μικρὸς αὐτὸς ἐπαναστάτης μᾶς διδάσκει πῶς ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ λογικὴ εἶναι πράγματα ἀνωφελῆ, κι' ὅταν μιὰ περιπέτεια τῆς ζωῆς καταστρέψει τὴν ἐσωτερική μας ἰσορροπία μᾶς δείχνει τὴ δύναμή του, ἐνῷ ἡ λογικὴ φεύγει ἀνίκανη νὰ μᾶς ὑπηρετήσῃ, καὶ δὲν ἐπιστρέφει παρὰ σὰν περάσει ἡ περιπέτειά μας αὐτή, σὰν μιὰ κακὴ συνήθεια ποὺ ἐπαναλαμβάνουμε «ἐν εὐθέτῳ χρόνῳ».

Εἶχε τὴν ἔνστικτη πεποίθηση γιὰ τὴν ὕπαρξη ἀνωτέρου θεατοῦ καὶ διεφύλαξε τὴ θεϊκὴ οὐσία τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς νὰ τὴν ὑποδουλώσῃ στὶς ταπεινὲς συνήθειες τῆς ζωῆς. Τὰ πράγματα γι' αὐτὸν εἶχαν ἀνώτερη πνοή, κι' ἂν τὸ ἔργο του στερεῖται τῆς ὑψηλῆς σκέψεως ὅπως τὸ κατηγόρησαν, δὲν εἶναι γι' αὐτὸ μικρό, γιατὶ ὑπάρχουν ἁπλὰ ἔργα ποὺ τὰ κάνει μεγάλα ἡ ὑψηλὴ πρόθεσίς τους.

Ὁ Παπαδιαμάντης ἔζησε μακρυὰ ἀπ' τὴν δηλητηριώδη γιὰ τὴν καλλιτεχνικὴ ψυχὴ πάλη, τῶν ἐργαζομένων ἐναντίον τῆς κληρονομικῆς εὐζωΐας, ποὺ μεταβάλλει τοὺς καλλιτέχνας μοιραίως σήμερα εἰς ἐργάτας μιᾶς κοινωνικῆς ἀποκαταστάσεως, καὶ τοὺς ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ ἀποστολή τους.

Ἔδοσε μιὰ μοιραία ἐξήγηση στὴν κοινωνικὴ ἀνισότητα, στὴν ἀνθρώπινη δυστυχία, καὶ γοητευόμενος ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ ἁρμονία ποὺ ἀκοῦνε ὅσες ψυχὲς εἶναι πλασμένες γιὰ νὰ βλέπουν πρὸς τὰ ἐπάνω, προχώρησε σιωπηλὸς τὸν σκιώδη δρόμον του, ποὺ δὲν ἦταν γι' αὐτὸν παρὰ μιὰ διδακτικὴ μεταβατικότης, μιὰ περαστικὴ δοκιμασία.

Ἡ Χριστιανική του πεποίθηση ἦταν ἡ λύσις ὅλων τῶν σιωπηλῶν δραμάτων, ποὺ συσσώρευε διαρκῶς στὴν ψυχή του ἡ βαθυὰ του παρατήρηση. Γι' αὐτό, ὁ Παπαδιαμάντης, μαζὺ μὲ τὸ θλιβερὸ συμπέρασμα ποὺ μᾶς ἀφήνει νὰ βγάλουμε, ὅταν μᾶς ἀποκαλύπτει μιὰ ψυχὴ τῆς ζωῆς, μᾶς ὁδηγεῖ σχεδὸν πάντοτε στὴν ἀτμόσφαιρα ἐκείνη τοῦ μοιραίου, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἀναγνωρίζει στὸ περπάτημα τῆς μοίρας του, νὰ τὸν ὁδηγεῖ μιὰ ὑπέρτερη σκοπιμότης, μπροστὰ στὴν ὁποία δὲν πρέπει νὰ ἀντιταχθῇ.

Κάθε τραγικὴ ἀκόμη πραγματικότης του, ντύνεται τὸ οὐράνιο ἐκεῖνο φεγγοβόλημα, ποὺ ἀνυψώνει τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς καὶ κάνει τὸν πόνο νὰ καταπροσύνεται ἀπὸ τὶς θεϊκὲς θωπεῖες.

Γιατὶ ἡ τέχνη στὰ ὑψηλὰ δημιουργήματά της, ὑπῆρξε πάντοτε μυστηριώδης, σκέπασε πάντοτε, ἕνα ὑψηλὸν μοιραῖον μὲ τὴν ἀτμόσφαιρα τοῦ ἀκαταλήπτου, μέσα στὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ἀρχίζει νὰ μαντεύει κάποια ὑπέρτερη λύση.

Ἤξερε, πῶς οἱ μικρὲς ἱστορίες τῆς γῆς δὲν μεταβάλλονται ἀπ' τὴ ταβέρνα ὡς τὸ σαλόνι, οὔτε ὁ ἀνθρώπινος πόνος γίνεται εὐγενικώτερος στὰ μέγαρα τῶν κοσμοπόλεων, ὅπου ἡ παθολογικὴ διαστροφὴ θεωρεῖται ἀνώτερη ψυχολογία, καὶ περνοῦσε τὶς βραδυνὲς ὧρες του στὰ ρυπαρὰ μαγαζάκια, ὅπου βλέπουμε συνήθως τὴν πρωτόγονη λαϊκὴ ψυχὴ νὰ μᾶς ὁμιλεῖ γιὰ τοὺς πόνους της καὶ τὶς ἐπιθυμίες της μόλις τὴν κάνουν ὁμιλιτικὴ οἱ πρῶτοι ἀτμοὶ τοῦ κρασιοῦ. Ἂν πιστεύσουμε ἐκείνους ποὺ τὸν γνώρισαν, τὰ περισσότερα διηγήματά του, ἔχουν γραφεῖ μέσα σὲ συνοικιακὰ οἰνοπωλεῖα, ἀπ' τὴν αὐλὴ τῶν ὁποίων, διακρίνουμε κάποτε, νὰ ἔρπῃ τὸ πλατύφυλλον κλῆμα σκιάζον τὸ παληὸ μαρμάρινο πεζοῦλι, πλαγινοῦ Ἀθηναϊκοῦ σπιτιοῦ πάνω στὸ ὁποῖον ποτίζεται καὶ μυροβολεῖ τὸ αἱματοστάζον γεράνι. Ὑπολείμματα οἰκογενειακῆς λατρείας θαπτόμενα διαρκῶς ὑπὸ τὸν βάρβαρον ὄγκον τῆς νεωτέρας ἀρχιτεκτονικῆς!

Ἡ νοσταλγική του ἐπιστροφὴ στὴ Σκίαθο συμπίπτει μὲ μιὰ ἐπιδείνωση τῆς ὑγείας του ποὺ ἐπισπεύδει τὸ τέλος του.

Καμμιὰ ὅμως διαμαρτυρία δὲν ἀποτείνει στὴ ζωή, οὔτε ἀφήνει νὰ δηλητηριασθῇ τὸ ἔργον του, ἀπὸ τὴν πικρία ποὺ τὸν ποτίζει ἡ ἐποχή του, ἀλλὰ ὑποτασσόμενος στὸ μοιραῖο του περιμένει τὸ τέρμα τῆς θλιβερῆς του ζωῆς, ἀφίνοντας γιὰ τὸ ἔργο του ὅλη τὴ χριστιανική του ἐγκαρτέρηση, ὅλα τὰ ἡρωϊκὰ στοιχεῖα τῆς ψυχῆς του.

Δὲν ὑπῆρξε ποτὲ, ὅπως ὑπεστήριξαν, ἐκκεντρικὸς στὶς συνήθειες τῆς ζωῆς του, καὶ στὴν περιβολή του, ἦταν ἁπλῶς πτωχός. Λέγεται, ὅτι κάποιος ἀπ' τοὺς γνωστοὺς ἀριστοκράτας ἀπεπειράθη νὰ τὸν ἐλεήσῃ εἰς τὸ μέσον κεντρικοῦ δρόμου, διότι ὑπέθεσε ὅτι πρόκειται περὶ ἐπαίτου.

Ἡ χειρονομία τοῦ ἀριστοκράτη, ἀπολύτως σύμφωνη μὲ τὰς ὑψηλὰς συνηθείας τῆς τάξεώς του, προσθέτει ἕναν ἀδάμαντα εἰς τὴν τραγωδίαν τῆς μεγαλοψυχίας του.

Οἱ τελευταῖες ἡμέρες τῆς ζωῆς του ὑπῆρξαν πολὺ θλιβερές· πέρασε τὸ τέρμα τοῦ δυσβάτου δρόμου του, μὲ δάκρυα καὶ ἀφάνταστες στερήσεις.

Τὸν εἶδαν πολλὲς φορὲς νὰ κλαίῃ . . .

Τὶς τελευταῖες στιγμές του, ἐψιθύρισε τὸν ψαλμὸν τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ἠκολούθησε τὸν μυστηριώδη ἐπισκέπτη ποὺ τὸν καλοῦσε.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες τοῦ μέλλοντος, ἐννοήσουν, ὅτι ὄχι ἡ εὐγενὴς καὶ ὑψηλὴ πάλη γιὰ τὴν ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ἡ πάλη ἐναντίον τῶν χυδαίων δυνάμεων τῆς ζωῆς, καὶ τῆς βιομηχανίας τῶν συνειδήσεων, ἐχαρακτήριζε κάποτε τὴν Ἑλληνικὴν ζωήν, θὰ ἐρευνήσουν τὸ μικρὸν κοιμητήριον τοῦ νησιοῦ του, γιὰ νὰ ξεθάψουν τὰ λησμονημένα ὀστά του. Τότε πάνω στὸ μαρμάρινο μνημεῖο ποὺ θὰ τοῦ στήσουν ἂς γράψουν μὲ γράμματα ἀνεξάλειπτα. «Ἐπίστευε ὅταν ἡ ζωὴ δὲν ἦταν παρὰ προαγωγὸς τῶν ἁγνῶν συνειδήσεων». Καὶ ἡ φράσις αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ καταδικαστικὴ ἀπόφασις τῆς ἱστορίας γιὰ τὴν ἐποχή μας.

Συμπληρώθηκαν πολλὰ χρόνια, ἀπ' τὴν ἡμέρα ποὺ πέθανε, νοσταλγὸς τοῦ νησιοῦ του, λησμονημένος, ἀφήνοντας τὴ φήμη γιὰ τοὺς κενοὺς θορυβοποιοὺς τοῦ σήμερα, ὁ εὐγενικὸς αὐτὸς ἐργάτης ἑνὸς Ἐθνικοῦ ἰδανικοῦ, καὶ κάποια ἀφύπνησις ἔχει συντελεσθῇ.

Τὸ ἔργο του, συνδεδεμένο δυστυχῶς μὲ τὴν γλωσσικὴ πρόληψη, ἔδειξε τάσεις, ἂν καὶ ὁ ἴδιος δὲν κήρυξε καμμιά.

Ἡ κριτική μου αἰσιοδοξία, βασιζομένη πάνω στὸν τρόπο τῆς ἐργασίας ὅλων ἐκείνων, ποὺ συνέχισαν τὴν Ἐθνικὴ παράδοση, προλέγει μιὰν ἀναγέννηση στὴ Νεοελληνικὴ τέχνη, ἐκτὸς ἂν συμβῇ κάποιο ἀπ' τὰ βίαια ἐκεῖνα γεγονότα τῆς ἱστορίας ποὺ ἀνακόπτουν ἢ μεταβάλλουν τὴν ἀνάπτυξη τῶν πολιτισμῶν.

Γ. Σταυρόπουλος

(1) Ἀπόσπασμα διαλέξεώς μου γενομένης κατὰ τὸ φιλολογικὸν μνημόσυνον τοῦ Παπαδιαμάντη τὴν 30 Ἰανουαρίου 1921 εἰς τὸ Θέατρον Κοτοπούλη.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΣΑΝ ΕΚΛΕΙΣΕ ΤΑ ΜΑΤΙΑ...

ΤΟΥ κ. ΝΓΙΝΟΥ ΦΩΤΑΚΗ

Στὴ σάλα, πάνου σένα τετράγωνο τραπέζι, εἶτανε μὲς τὸ φέρετρο ὁ νεκρὸς πατέρας, μὲ τὰ καινούργια ροῦχα του, τ' ἄσπρα γάντια του, λουλουδοστολισμένος καὶ μοσχοβολημένος... Κι' ὁλόγυρά του, ὁ γυιός του, οἱ πιὸ στενοὶ συγγενεῖς του, ὅλοι μὲ τὰ μάτια κοκκινισμένα ἀπ' τὸ κλάψιμο.. Καθένας ἔλεγε πληροφορίες ποὺ εἴχανε σχέση μὲ τὸ νεκρὸ καὶ ποὺ τὸν χαρακτηρίζανε, διάφορα τοῦ βίου του ἀνέκδοτα, ἀτ' τὴ νεανικὴ ἐποχή του, ποὺ, ἐνῷ εἴτανε φτωχός, κατώρθωσε νὰ γίνῃ πλούσιος στὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Οἱ γυναικοῦλες τῆς γειτονιᾶς, μὲς τὰ μάτια κοιτούσανε τὸ γυιό του καὶ μοιρολογούσανε... Γιατὶ τοὺς ἔδινε θλίψη ἡ κίτρινη μορφή του. Πέρυσι, εἶχε χάσει τὴ μάνα του κ' ἐφέτος τὸν πατέρα του. Κάθε μιὰ γυναῖκα εἶχε τὴ θλίψη της, γιὰ δικό της πεθαμένο. Ποιὸς ἔχει μόνο χαρές;... Κ' ἔν' ἀνακάτωμα γινότανε ἀπὸ στεναγμοὺς καὶ δάκρυα, στὸ κύλισμα ἀναμνήσεων, σὰν ἕνα ποτάμι θολό... Οἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ θλίβονται δυνατά. Μερικὲς θυμούνταν παιδιά τους, ποὺ τὰ κόκκαλά τους ἀφίσανε στὴν Ἀσία, ἀνθρώπους τους, τόσους ποὺ ἀφίσανε πίσωθέ τους τὴ μαύρη ὀρφάνεια... Καὶ κλαίγανε δυνατά...

Ἔτσι ὅλη ἡ νύχτα πέρασε μὲ ξενύχτι στὴ σάλα. Ἀπ' τὶς λαμπάδες καὶ τὸ συνωστισμό, ἀνοίξανε τὰ παράθυρα. Ὄξω στὴν ταράτσα οἱ ἄνδρες συνομιλούσανε καὶ σὲ ἄλλα θέματα καὶ καπνίζανε...

Ὁ γυιὸς τοῦ πεθαμένου ἀναγκάστηκε ν' ἀποσυρθῇ τὰ ξημερώματα, κατὰ παράκληση τῶν συγγενῶν του, στὸ δωμάτιό του, νὰ ἡσυχάσει. Κ' εἶτανε μόνος ἐκεῖ, μ' ἕνα πλῆθος σκέψεις, ποὺ ἡ μιὰ ἔδινε ζωὴ στὴν ἄλλη καὶ ξεφύτρωναν πολλές, σὰν μελίσσια, ποὺ βομβίζανε γύρα στὸ κεφάλι του. Ἐνῷ μέσα ἀκουγότανε μιὰ μουρμούρα ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ κλειστήκανε γιὰ νὰ τιμωρηθοῦνε καὶ δοκιμάζανε τοῦ πάθους τὸν πόνο.. Ναί, σὰν τὰ μελίσσια γύρω στὸ νεκρό, ποὺχε τὸ στόμα σφραγισμένο καὶ τὰ μάτια σφαλισμένα στὴν παγωνιά..

Ἀπὸ τὰ τζάμια τοῦ παραθυριοῦ του ὄξω ἔβλεπε τὰ πρῶτα θαμπόφωτα τῆς καινούριας μέρας. Ἄρχιζε νὰ διακρίνει ἀντικρὺ τὸ βουνό, σὰ νὰ ἔχει ἀπ' τὸ παράθυρό του βγεῖ κάποιο παραπέτασμα μαῦρο. Καὶ σὲ λίγο τὰ κοκόρια, σὰν κάθε ξημέρωμα, ὄντας τὸν ἔπιανε ἀϋπνία καὶ παρακολουθοῦσε τὰ λαλήματά τους. Οἱ στιγμὲς ποὺ ὁ νοῦς του εἶχε νὰ κάμει μὲ τὸν πατέρα του. Μὲ τὶς τόσες ἰδιοτροπίες τοῦ χαρακτῆρα του. Ἕνα πλῆθος παράπονα, ποὺ μαζεύονταν μὲς τὴ ψυχή του. Μά... τί μποροῦσε, σκεφτότανε, νὰ κάνει ἀπέναντί του;... Μὴ τάχα μποροῦσε τὰ δικαιώματά του νὰ πάρῃ καὶ νὰ διευθύνει αὐτός;.. Ὄχι, ὄχι, καὶ μεγάλωνε μέσα σ' ἕνα κλουβὶ σιδερόφραχτο, ποὺ γιὰ νὰ ἔπαιρνε τὴν ἐλευθερία του, ἔπρεπε νὰ πάρει τὰ δικαιώματά του στὴν ἐξουσία του, νὰ κρατάει τὰ βιβλία, τοὺς λογαριασμούς, τὴν ἐπίβλεψη καὶ νὰ εἰσπράττῃ τὰ εἰσοδήματά του... Τότες, ἄ, τότες ἡ ζωὴ ἄλλαζε δρόμο, γινότανε ἡ γῆς παράδεισος, γιατὶ θὰ εἶχε τὴ δύναμη νὰ δοκιμάσῃ τὰ θέλγητρά της, ὅλες τὶς χαρές, ποὺ μὲ ζήλεια ἄλλους ἔβλεπε ν' ἀπολαμβάνουνε καὶ μὲ φθόνο. Δὲν εἶτανε, ὄχι, ἡ ζωή του ἀνάλογη μὲ τὴν ἀνθηρὴ κατάσταση τοῦ πατέρα του. Πόσες φορὲς μαλώνανε, ποὺ τὸν ἤθελε τόσο περιορισμένο, ἔξω ἀπ' τὶς τόσες πρόσκλησες τῆς ζωῆς, τῆς νιότης;... Μὰ τί μποροῦσε νὰ κάνει; Ἤξερε πὼς εἶτανε νέος φτωχός. Σὲ τέτοιες στιγμές, τοῦ διηγότανε μ' εὐχαρίστηση, πὼς, σὰν εἶχε φτωχοὺς γονεῖς, αὐτὸς μὲ κόπο κ' ἱδρῶτα, ἀπὸ δουλευτὴς ἄσημος κατώρθωσε νὰ ὑψωθεῖ σὲ πλούσιο ἀξιοσέβαστο. Μ' αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ εἴτανε τὰ σίδερα, στὸ κλουβὶ τῆς αἰχμαλωσίας του.. Τόσοι φίλοι του τὸν προσκαλούσανε στὰ γλέντια καὶ δὲν πήγαινε... «Δούλεψε καὶ σύ...». «Κάνε ὅπως κ' ἐγὼ καὶ σὺ περιουσία». Εἴτανε τὰ καφτερὰ λόγια ἐκείνου... καὶ κλεινότανε στὴν κάμαρά του κι' ἀντικρὺ τὸ βουνό, τοῦ φαινότανε σκοτεινό, ἂν κ' εἴτανε ἡμέρα, ἀπ' τὰ δάκρυα ποὺ τυλίγανε τὰ μάτια του καὶ θολώνανε... Μά, ὡσπότε αὐτὴ ἡ τυραγνισμένη ζωή... Τὰ νιάτα φεύγανε μὲ τὴν ἡλικία... Εἴτανε γερὸ κόκκαλο, ποὺ περνοῦσε τόσο ἀργά, ὅσο σύντομα ἔβλεπε τὴ νιότη του νὰ τὸν ἀποχερετάει καὶ πονοῦσε κάθε μέρα... Ὥστότες; Εἶχε γίνει μελαγχολικός. Οἱ φίλοι του ποὺ εἶχε τελευταῖα σχετιστεῖ, εἴτανε ἄνθρωποι τοῦ καφενείου μεσόκοποι καὶ κάτι συνταξιοῦχοι... Συζητοῦσε γιὰ τὰ πολιτικὰ νέα, γιὰ τὴν ἀκρίβεια τοῦ βίου, γιὰ τὰ ἐλαττώματα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου κυβερνήτου. Εἶχε πάρει ἀπογοήτεψη πρὸς ὅλα.. Θύμωνε ὅποτες γίνονταν γιορτὲς μὲ διασκεδάσεις. Ἔβλεπε κοκότες στ' αὐτοκίνητα καὶ δάγκανε τὰ νύχια του, τὰ μάσαγε, μεθυσμένους στὶς μπύρες, στὶς ἐξοχές, χοροὺς στὰ σολόνια, μάθαινε μὲ πίκρα ὅ,τι γινότανε μὲ τοὺς ἄλλους καὶ δὲ συνέβαινε μ' αὐτόν.. Γιατὶ ἔτσι αὐτός, τὸ ἔνοιωθε, πὼς σὲ ὅλη τὴν χαρωπὴ αὐτὴ ζωή, εἴτανε μιὰ ἐξαίρεση. Γιατὶ ἔφταιγε ὁ ἰδιότροπος, μαγκούφικος χαρακτήρας ἐκείνου.

Ἡ καινούργια μέρα δυνάμωνε ἀπ' τὰ ρόδινα φῶτα τῆς αὐγῆς. Τὸ βουνὸ φαινότανε μπλέ. Κι' ὁ οὐρανὸς μὲ γαλάζιο φόρεμα καθαρό. Τὰ κοκόρια σὰ νὰ λαλούσανε χαρούμενα στὴ γειτονιά. Τὰ πουλιὰ στὸν πλαϊνὸ κῆπο κελαϊδούσανε μὲ χαρωπὴ διάθεση — ἄλλες φορὲς ξεχώριζε ἕνα παράπονο ἀπ' τὴ φλυαρία τους σὰν μοιρολόϊ — ναί, κάθε φωνὴ ὄξω στὴν πλάση εἴτανε ξεκουρδισμένη καὶ θλιμμένη καὶ τὰ γέλια τῶν περαστικῶν παράξενα...

Τώρα.. τώρα.. ὅλα σὰ ν' ἀλλάζανε φορεσιὰ κι' ὄψη κ' ἡ αὐγὴ τοῦ φαινότανε πιὸ ροδαλή, πιὸ ὡραία, οἱ μυρουδιὲς ἀπ' τὸν κῆπο δὲ μυρίζανε μαρασμὸ καὶ νεκρίλα, ὄχι, κ' ἡ πράσινη χλόη ἁπλωνότανε στ' ἀπάτητα οἰκόπεδα τῆς ἐξοχῆς, σὰν βελουδένιος τάπητας, γιὰ νὰ βηματίσει ἡ βασίλισσα Ἄνοιξη μεγαλόπρεπη.. Πόσο λίγωναν τ' ἀρώματα τῶν ἀνθῶν τοῦ γειτονικοῦ κήπου καὶ πάνου στὰ ὄμορφα λουλούδια, ποὺ οἱ πρῶτες τοῦ ἥλιου ἀχτῖδες χρύσωναν, μιὰ χρωματιστὴ πεταλοῦδα, ποὺχε τὰ φύλλα πανσέ, πετοῦσε καὶ τὴν παρακολουθοῦσε ναρκωμένος, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ διώξει, αὐτὴ τὴ θύμησή του, ποὺ ὄξω στὴ φύση ὀργίαζε πίνοντας τοὺς χυμοὺς ἀκόρεστα τῆς ἄνοιξις καὶ βυθίζοντας τὴ μελαγχολία του στὶς θεϊκὲς ὀμορφιές της..

Μιὰ βαθειὰ συγκίνηση, ποὺ μάκραινε μὲ τὴ νιότη του, ποὺ τόσα πικρο-δάκρυα εἶχε χύσει, πλῆθος πόνων δοκιμάσει γι' αὐτή, τὴ μόνη του ἀγάπη, ποὺ δὲ μπόρεσε νὰ κερδίσει στὴν ἄρνηση τοῦ πατέρα του, γιατ' εἴτανε φτωχούλα.. Τώρα, ἂν κι' ἀργά, θὰ πήγαινε ταξεῖδι, νὰ τὴ συναντήσει καὶ θὰ τῆς φώναζε μὲ γέλια. «Ἔλα, ἔλα Λίζα στὴν ἀγκαλιά μου». Κι' εἴτανε ὄμορφη, ναί, σὰν

χρωματιστὴ πεταλοῦδα, ποὺ ἄλλες ἄνοιξες, εἶχε τὰ φύλλα μαῦρα, γιατ' εἶχε μὲ πένθος ντυμένη τὴ ψυχή του. Μιὰ κούραση τότες γύρωθέ του ἔπαιρνε ἡ ζωή. Ὅλα τὰ θέλγητρα σβύναν σὲ κάποιο μαρασμό, μιᾶς ἀρρώστειας, ποὺ ξαπολιέται τὸ σκουλῆκί της καὶ στὴ φύση. Πόσες φορὲς τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς δὲν ἔκαμε τὴν πρασινάδα κίτρινη.. Μὰ τώρα.. τώρα.. ἄλλαζε φόρεμα ἡ πλάση.. Ἕνας νέος κόσμος ξανοιγότανε, σὰν πίσω ἀπὸ μιὰν αὐλαία, ἐκεῖνος, ποὺ στῆς μόνωσής του τὶς μέρες εἴτανε χαμένος καὶ δὲ μποροῦσε νὰ δεῖ τὶς χαρωπὲς εἰκόνες τῆς νέας ζωῆς, ποὺ κρυβότανε πίσω ἀπὸ σκιαχτερὰ λαγκάδια καὶ πελάγη μὲ φουρτοῦνες θυελλώδικες.. Στὸ χάος αὐτὸ βύθιζε τὸ βλέμμα καὶ τῆς Λίζας τὸ φάντασμα ἔβλεπε νὰ περπατάει ἀλαργινά, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὸ ἐλκύσει σιμά του.. Καὶ στὶς σκιὲς τυλιγότανε καὶ γινότανε σκιὰ κι' αὐτό. Ὤ! τώρα ὅλα βυθίζονταν σὲ μιὰ γαλήνη, σὲ μιὰ ὀμορφιά, καὶ κάθε στοιχεῖο ἄγριο ποὺ τοὔκανε συντροφιά, γινότανε ἄμαχο.. Ναί, σὰ νὰ τὴν ἔβλεπε στοῦ ἀπέναντι καθρέφτη τὸ γυαλὶ νυφούλα ὁλόλευκη μὲ κρεμαστὰ κρέπια ἀπ' τὰ ξανθόμαλλά της ποὺ χανε στάχινο χρῶμα. Καὶ τοῦ χαμογελοῦσε σὰν τὴν πρώτη συνάντηση στὸ χωριανὸ της σπίτι, ποὺ πάνω στὸ οὐράνιο χαμόγελό της ξανοίγονταν οἱ θωριὲς τῶν χρωματιστῶν λουλουδιῶν. Ἔτσι τοῦ ἦρθε νὰ φωνάξει. «Ὕστερ' ἀπὸ δέκα χρονῶν ζωὴ σὲ ξαναβλέπω βασίλισσα τῆς ἄνοιξης, ὅπως σὲ ὀνειρεύτηκα».

Εἴτανε ἡ αὐγὴ ροδαλή, δίχως μαυράδια ἀπὸ σκιὲς καὶ σύγνεφα καὶ τὰ δέντρα ὑψώνονταν μὲ τάση πρὸς τὰ πάνω, ἐνῶ πρίν, ἤθελε νὰ τὰ μοιάζει μὲ βουβὰ κυπαρίσσια, ιυλίγοντάς τα στὰ μαῦρα ράσσα τους.

Ὁ δρόμος ἄσπριζε, ἀπὸ κάτω ἀπ' τὸ γιοφύρι, μπρὸς στὸ σπίτι της, μὲ τὸ τζαμωτὸ χαγιάτι, περνοῦσε τὸ ποτάμι καὶ θορυβοῦσε πάνω στὰ μυτερὰ ὁλόλευκα κοτρώνια, ἕνας μελαγχολικός, μονότονος ἦχος, ποὺ συνώδευε τὰ πρῶτα ἐρωτικὰ βλέμματά τους, στὴ βέβαιη ἀποτυχία.. Στὸ τραπέζι καθήσανε καὶ φάγανε, γιόρταζε ὁ πατέρας καὶ ψητὰ ἀρνιὰ σὲ λαμαρίνες βρίσκονται καὶ κρασὶ καλὸ γιὰ τοὺς γλεντζέδες.. Ἕνα πανηγύρι εἴτανε ἡ γιορτὴ τοῦ πατέρα της. Στὴν αὐλὴ κάτω κάποιοι βιολιτζῆδες παίζανε, μὲ συνοδεία ἑνὸς κλαρίνου, καὶ τὰ παιδιὰ τοῦ χωριοῦ, τὰ ὄμορφα καὶ πάναγνα κορίτσια, ποὺ εἴχανε τὰ μάγουλα κόκκινα σὰν τὶς παπαροῦνες τῶν ἀγρῶν, καὶ τὰ μαλλιὰ χτενισμένα στρωτά, σὰν μαθήτριες αὐστηροῦ λυκείου, εἴχανε συγκεντρωθεῖ, λὲς καὶ γινότανε γάμος στὸ σπίτι της — ποὺ τὴν ἡμέρα ἐκείνη θὰ γινότανε στὸ μεγάλο πανηγύρι, ἕνας συναγερμὸς τοῦ χωριοῦ..

Ἔφευγε ἀφίνοντας ἐλπίδες, ἐνῶ μέσα του ἤξερε πὼς δὲν ἤτανε δυνατὸ νὰ γίνει τίποτα, γιατὶ δὲ μποροῦσε ν' ἀποσπάσει τίποτα, ἕνα πολὺ μικρὸ τεμάχιο ἀπ' τὸ κεφάλαιο τοῦ πατέρα..

Ἔφευγε ἐρωτευμένος, μὰ καὶ βαθύτατα ἀπογοητευμένος καὶ τὸ ποτάμι, κάτω ἀπ' τὸ γιοφύρι, ποὺ σταμάτισε, γιὰ νὰ χύσει πολλοὺς ἐρωτικοὺς στεναγμούς, νὰ τοὺς πιεῖ, βούϊζε σὰν τὸ μοιρολόγι τῶν γυναικῶν στὴ σάλα πλάϊ ποὺ εἴτανε ξαπλωμένος ὁ νεκρός..

Ὁλάκαιρη ζωή, μὲ ὧρες καὶ ἡμέρες, κύλισε φουρτουνιασμένη στὰ δέκα χρόνια ποὺ διαβήκανε, καὶ τώρα.. ἡ Λίζα χαμογελάει, ἡ Λίζα ντύνεται στ' ἄσπρα, φιλενάδες της χωριατοποῦλες τὴν καλοχτενίζουνε, γιατ' ἦρθε ὁ καιρός της, μιὰ παλιὰ ὑπόσχεση, ποὺ κρατήθηκε σὰν ἱερὸ φυλαχτάρι στὶς καρδιές τους, νὰ γίνει ἀληθινή...

Οἱ ἀγροὶ στολίζονταν μὲ πρασινάδα, τ' ἄνθη πρόβαλλαν πιὸ ὡραία, λουσμένα στὸ φῶς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς γαλήνης, κ' ἡ Λίζα παντοῦ κυριαρχοῦσε, γιατὶ ἡ ὀμορφιά της κλειοῦσε τῆς πλάσης, τὸ μεγαλεῖο.

Ψηλὰ στὸν οὐρανὸ τὰ σύγνεφα ὅλο καὶ ταξιδεύανε σὰ νὰ μεταφέρανε τὴ ψυχὴ τοῦ νεκροῦ στὸν ἄλλο κόσμο, ἐκεῖ ποὺ δὲ φθονεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον καὶ μόνο ἡ γαλήνη τῆς ἀγάπης κυριαρχεῖ.

Ἄναψε ἕνα τσιγάρο καὶ τέντωσε τ' αὐτιά του..

Μέσα στὴ σάλα πάλι ἄκουσε τὴ μουρμούρα, ἄν καὶ δὲν εἶχε τὸ σιγαλὸ μοιρολόϊ σταματήσει ὅλη τὴ νύχτα.

Καὶ μὲς τὴν τόση ἀλλαγὴ δοκίμαζε νὰ λιγοστέψει τὸ σφίξιμο αὐτὸ τοῦ πένθους..

Μιὰ φωνὴ ἄκουσε ἀπ' ὄξω γυναικεία, λεπτή

«Κοιμᾶσαι»;..

«Ὄχι», — εἶπε σιγανά.

«Πῶς εἶσαι»;..

Μά.. δὲν ἀπήντησε. Γιατὶ θὰ ἔλεγε τὴν ἀλήθεια.

«Τώρα εἶμαι καλά»..

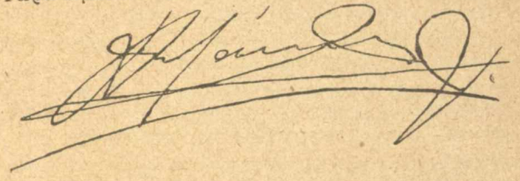

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΠΩΣ ΑΓΑΠΟΥΝ ΟΙ ΤΟΥΡΚΑΛΕΣ

ΤΟΥ κ. ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου)

Ζ'.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ὁ Κιαζὴμ μπέης δὲ γύρισε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο στὸ σπίτι του. Ὅπως ἔκανε συχνά, πῆγε κ' ἔμεινε στὸ σπίτι τῆς κόρης του.

Ἡ Φατιμὲ ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ἔφυγε ὁ Χρῆστος εἶχε κάποια διάθεση, ποὺ δὲ μποροῦσε νὰ τὴν προσδιορίσῃ, μὰ ποῦ πρώτη φορὰ στὴ ζωή της τὴν εἶχε δοκιμάσει. Ἡ ψυχή της ἔπλεε σὲ μιᾶς ἀναγάλλιασης τὰ πελάγη. Μὰ στὸ κορμί της ἔνιωθε μιὰ παράξενα εὐχάριστη κόπωση. Δὲν ἔφαγε ὅσο συνείθιζε. Δὲν ἔπαιξε τὸ σαντούρι της. Στὸν ἐξώστη μὲ τὸ καφάσι δὲ βγῆκε μήτε μιὰ φορά. Δὲν ἔκανε βόλτες στοὺς διαδρόμους καὶ στὰ δωμάτια τοῦ σπιτιοῦ της, σὰν κάθε μέρα, γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν πλήξη της, ὅπως τὸ πουλὶ στὸ κλουβί του. Δὲν κατέβηκε στὸν κῆπό της νὰ ποτίσῃ τὰ λουλούδια της καὶ νὰ μαζέψῃ τρυφερὰ τσάγαλα ἀπὸ τίς τρεῖς ἀμυγδαλιές της. Δὲν κάπνισε τὸ ναργιλέ της μὲ τὸ περσικὸ τουμπεκί. Δὲν ἔπαιξε τάβλι μὲ τὸ γέρο ὑπηρέτη της. ποὺ τὸν σεβόταν ὡς πατέρα. Μὲ τὶς ὑπηρέτριές της δὲν εἶχε σήμερα κουβέντες. Μόνο μὲ λίγα λόγια ἔδωσε τὶς πρεπούμενες διαταγὲς καὶ ὁδηγίες γιὰ τὸ ἄνοιγμα τῆς μικρῆς πόρτας κατὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Χρήστου. Πέρασε τὶς περισσότερες

ὧρες κλειστὴ στὸν κοιτῶνά της. Οἱ σκέψεις, ἀλλεπάλληλες σὰν κύματα κι' ἀτέλειωτες, τάραξαν τὸ μυαλό της. Μὰ στὴν ταραχὴν αὐτὴ τοῦ νοῦ της εὕρισκε κάποιαν ἡδονή. Καθόταν ξαπλωμένη στὸ κρεββάτι της καὶ παίζοντας τὸ κεχριμπαρένιο κομπολόϊ της ξανάπλαθε τὶς πρωινὲ σκηνὲς κι' ἀναπολοῦσε τὴ μορφή, τὰ λόγια, τὶς κινήσεις, τὰ βλέμματα τοῦ Χρήστου. Μιᾶς ἄγνωστης εὐτυχίας τὰ μῦρα νόμιζε πὼς εἶχαν περιρράνει τὴν καταδικασμένην ὡς σήμερα ὕπαρξή της.

Ὅλα τὰ ἐξηγοῦσε μ' αἰσιόδοξη τάση. Ἡ συγκρατημένη στάση του δὲν ἔπρεπε νὰ τῆς κόψῃ τὰ θάρρη. Ἡ ὀλιγολογία του τῆς φάνηκε δικαιολογημένη. Ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ξαφνικὴ πρόσκληση κι' ἀπὸ μιὰν ἀτροσδόκητη ἐρωτικὴ ἐξομολόγηση, εἶταν πολὺ φυσικὸ νὰ φανῇ μετρημένος ὁ Χρῆστος, ἀκόμη καὶ δισταχτικός, ἂν καὶ μήτε στάλα δισταγμοῦ ἢ κακῆς ὑπόνοιας δὲν τῆς ἔδειξε, ὅλη τὴν ὥρα ποὺ ἔμεινε μαζί της. Προχώρησε μάλιστα ἡ Φατιμὲ περισσότερο· τόλμησε νὰ σκεφθῇ, ψιθυριστὰ μονολογώντας, κι' αὐτὰ «Πάλι καλά, ποὺ δὲ μὲ πῆρε γι' ἀναιδῆ ἢ γιὰ καμμιὰ κατάσκοπο!» Καὶ κρατοῦσε μέσα της ἀσάλευτη τὴν πεποίθησή της, πὼς μὲ τὰ λόγια της καὶ τὴν εἰλικρίνειά της μπόρεσε νὰ τοῦ μεταγγίσῃ τὸν ἐσωτερικό της κόσμο καὶ νὰ κερδίσῃ τὴν ἐμπιστοσύνη του πλέρια.

Διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ θορυβώδη χορὸ τῶν συλλογισμῶν της, ἔπαιρνε πότε καὶ πότε ἀπὸ τὸ κομοδίνο της μιὰ πολυτελέστατα δεμένη συλλογὴ στίχων τοῦ Σιαδῆ κι' ἄλλων Περσῶν ποιητῶν καὶ διάβαζε. Τώρα σὰ νἄνιωθε καλύτερα καὶ σὰ νὰ αἰσθανόταν βαθύτερα τὰ τραγούδια τους. Μερικοὶ στίχοι τῆς ἔκαναν ξεχωριστὴν ἐντύπωση καὶ τοὺς ξαναδιάβαζε.

«Σ' ἀγαπᾷ; Ἔκρουσες τὴν πόρτα τοῦ παλατιοῦ τῆς Εὐτυχίας.

Ἀγαπᾷς; Μπῆκες στὸ κατώφλι της.

Ἀγαπᾷς κι' ἀνταγαπᾶσαι; Προχώρησες καὶ κάθισες μὲς στὴ μεγάλην αὐθουσα τοῦ θρόνου της».

—«Δὲν εἶδα λυπηρότερο στὸ κόσμο πράμα
ἀπὸ γυναῖκα χωρὶς ἔρωτα·
μοιάζει μὲ νύχτα ἀφέγγαρη κι' ἄναστρη».

Συσχέτιζε τὶς γνῶμες τῶν ποιητῶν μὲ τὴ ζωή της καὶ καταλάβαινε τὴν ἀλήθεια τῶν νοημάτων τους ἔχοντας ὑπόψει τὶς συνθῆκες τῆς ὕπαρξής της.

Τὸ βράδυ, σὰν πέρασεν ἡ ὥρα ποὺ συνείθιζε νἄρχεται ὁ Κιαζὴμ μπέης, ἔπεσε νὰ κοιμηθῇ. Ὁ ὕπνος ἄργησε νὰ τῆς κλείσῃ τὰ ματόφυλλα. Τῆς εἶταν ἀδύνατο νἀπαλλαγῇ ἀπὸ μιὰ νευρικὴ διέγερση, ποὺ προκαλοῦσε τὸν τρελὸ χορὸ τῶν σκέψεών της. Πολὺ ἀργὰ ἀποκοιμήθηκε. Ἀπὸ τὰ ὄνειρά της δὲν ἔλειπε ὁ Χρῆστος· ἔβλεπε πὼς τοὔλεγε πάντα, τοὔλεγε καὶ πὼς πάντα ἔμενε μὲ τὸ αἴσθημα πὼς εἶχε ἀκόμη νὰ τοῦ πῇ τόσα πολλά!

Ὁ Χρῆστος φεύγοντας ἀπὸ τῆς Φατιμὲ βρισκόταν σ' ἕνα εἶδος μεταρσίωσης. Περπαντώντας νόμιζε πὼς δὲν πατᾷ στὴ γῆ. Τὸν εἶχε κυριέψει κάποια ἐπίμονη ἀφῃρημάδα, ποὺ τὴν παρατήρησαν κ' οἱ φίλοι του στὸ Πανεπιστήμιο, ὅπου τραύηξε ἀπευθείας. Τὸ μεσημέρι ἔφαγε μηχανικά. Τ' ἀτόγεμα δὲ βγῆκε ἀτὸ τὸ δωμάτιό του, γιατὶ μάθημα δὲ θὰ γινότανε. Αὐτὸ τὸν εὐχαρίστησε, γιατὶ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ συγκεντρωθῇ στὸν ἑαυτό του.

Νόμισε πὼς ἄρχιζε νἀνοίγεται μπροστά του ἕνας ἄγνωστος μὰ πλατὺς ὁρίζοντας εὐτυχίας. Ἡ μονοτονία τῆς φοιτητικῆς του ζωῆς θἄπαιρνε τέλος, μπροστὰ σὲ καινούριες, πολυκύμαντες, λαχταριστὲς φάσεις τῆς ζωῆς. Τῆς νιότης ὁ πυκνὸς ἀτμός, ποὺ τὸν κρατοῦσε κλεισμένον ἐντός του, θάβρισκε τώρα μιὰ δικλεῖδα νὰ ξεθυμάνῃ. Κάτι ἀόριστες χρυσὲς ἐλπίδες νιότης, ποὺ τὶς μεγάλωνε μὲ τὴ φαντασία του συχνά, προπαντὸς κάθε φορὰ ποὺ ναρκισσευόταν μπροστὰ στὸν καθρέφτη του ἢ ποὺ ἄκουε μὲ καμάρι ἐπαίνους ἄλλων γιὰ τὴν ὀμορφιά του, τὶς ἔβλεπε νὰ πραγματοποιοῦνται, σὰν ὥριμοι γλυκόχυμοι καρποὶ νὰ φτάνουν στὸ στόμα του. Θὰ μποροῦσε νὰ χαρῇ τὸ σπάνιον ἔρωτα μιᾶς ἐκλεχτῆς, ὅπως κατάλαβε, γυναίκας, ποὺ τὸν ἀγαποῦσε, φαίνεται, τρελλά, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ σημεῖο τόσο ἀπότομα καὶ παράλτομα νὰ τὸν καλέσῃ καὶ νὰ τοῦ ἐκμυστηρευτῇ τὴ δυστυχία της καὶ τὴ συμπάθειά της. Μί, συλλογιζόταν, τὸ πᾶν στὴ προκειμένη περίσταση δὲν εἶταν νὰ κορέσῃ νεανικούς του πόθους, συναισθηματικὲς τῆς ψυχῆς του ἀπαιτήσεις καὶ τῆς σφριγηλῆς σάρκας του ἐπιταγές. Αὐτὸ μόνον ἕνας ἐγωπαθὴς σαρκικὸς θὰ μποροῦσε νὰ τὸ πάρῃ ὡς μοναχικὸ κίνητρο. Αὐτὸς ὅμως, νέος ποὺ τὸν συνέπαιρνε καθ' εὐγενικὴ ἰδέα ὅπως καὶ κάθε φυσικὴ ὁμορφιά, δὲν εἶταν τέτοιος. Στὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ τῆς ζωῆς του ἔβλεπε καθαρὰ πῶς ὑπῆρχαν κι' ἄλλοι λόγοι, ποὺ τὸν ἔσερναν, ἀνώτεροι, ἀνθρωπινώτεροι. Πίστευε ἀκράδαντα πὼς βρισκότανε μπροστὰ σὲ μιὰ κοινωνικὴν ἀδικία, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὴν ἐλαττώσῃ, ὅσο μποροῦσε. Πὼς σ' αὐτὸν ἔλαχε ὁ κλῆρος νὰ φέρῃ τὸ μοιραῖο ἰσοζύγιο σὲ μιὰ τρομερὴ ἀνισότητα. Πὼς ἴσως εἶταν τὸ ὄργανο κάποιας ἀνώτερης ἀνεξερεύνητης Προνοίας κι' εἶχε λάβει τὴν ἐντολὴ νὰ φέρῃ τὴ λύση μὲ τὴν ἀναιγκαία κάθαρση σ' ἕνα δρᾶμα ζωῆς φριχτῆς. Πὼς δὲν τοῦ ἐπιτρεπόταν νὰ ὑποτιμήσῃ καὶ παραβλέψῃ τὸν ἀγῶνα μιᾶς δυστυχισμένης γυναίκας, ποὺ εἶταν θῦμα ἑνὸς δεσποτισμοῦ ἀπανθρώπου καὶ ζητοῦσε μὲ τὴ βοήθειά του νὰ γκρεμίσῃ τοὺς ἀψηλοὺς τοίχους, ποὺ ἔχτισαν γύρω στὰ συναισθήματά της. Βέβαια, δὲ θὰ εἶταν καθόλου ἀνδρικὸ νὰ μὴν ὑπακούσῃ στὶς θερμὲς ἐπικλήσεις της καὶ νὰ μὴ τὴν συντρέξῃ ν' ἀναπνεύσῃ σιμά του τὴν αὔρα τῆς ψυχικῆς λευτεριᾶς κι' αὐτοδιάθεσης.

Εἶχε προβάλει ρόδινο τὸ φεγγάρι ἀπάνω ἀπὸ τὰ μαβιὰ βουνὰ τῆς Ἀνατολῆς κι' ὁ Χρῆστος ἀκόμα ξακολουθοῦσε νὰ βρίσκεται ὁλοκληρωτικὰ παραδομένος στοὺς ἀνήσυχους συλλογισμούς του.

ΙΙ'.

Ὁ Χρῆστος τὴν ἄλλη μέρα ξύπνησε ἀτὸ τὴ γλυκόλαλη ἑωθινὴ προσευχὴ τοῦ μουεζίνη. Πάντα μὲ πολλὴν εὐχαρίστηση ἄκουε τὸ νεαρὸ χότζα τοῦ γειτονικοῦ τζαμιοῦ νὰ διαλαλῇ τόσο συγκινητικὰ τὴν πίστη του καὶ νὰ καλῇ τοὺς ὁμοθρήσκους του σὲ κοινὴ δέηση πρὸς τὸν Ἀλλάχ. Μὰ σήμερα καταλάβαινε τὴν καρδιά του ἀλλιώτικα νὰ φτεροκοπᾷ!

Ἔμεινε ὡς μιὰν ὥρα στὸ κρεββάτι του πολεμώντας νὰ πλάσῃ μὲ τὴ φαντασία του, νὰ προμαντέψῃ σκηνὲς ποὺ θὰ ξετυλιγόντουσαν κατὰ τὴ σημερινὴ συνάντησή του μὲ τὴ Φατιμέ. Μὰ δὲ μποροῦσε τίποτα τῶρισμένο νὰ εἰκονίσῃ μέσα του. Μιὰν ἀοριστίαν ἔνιωθε, ποὺ σὰ χέρι μὲ σπόγγο τοὔσβυνε ἀπὸ τὸν πίνακα τῆς ψυχῆς κάθε του σχέδιο, πρὶν ἀκόμη ν' ἀποτελειωθῇ.

Σηκώθηκε. Ἡ μέρα ξημέρωσε συννεφισμένη Ἀπριλιάτικη φουσκοδεντριά. Μιὰ χλιαρὴ ὑγρασία πλημμύριζε τὴ φύση ποὺ ἐγκυμονοῦσε δὲς στὰ σπλάγχνα της τὶς φυτικὲς ζωὲς καὶ τὶς γεννοβολοῦσε ἀδιάκοπα κι' ἀκούραστα.

Σκέφτηκε πὼς εἶταν ἡ συνειθισμένη μέρα τοῦ βδομαδιάτικου λουτροῦ του. Νύθηκε, τύλιξε καθαρὰ ἀσπρόρουχα σὲ μιὰν ἐφημερίδα καὶ τραύηξε στὸ «χαμάμι», τὸ τούρκικο λουτρῶνα τῆς γειτονιᾶς του.

Γύρισε ἀνάλαφρος στὸ δωμάτιό του, ν' ἀφίσῃ τὰ ροῦχα ποὺ ἔβγαλε καὶ νὰ πάρῃ τὰ τετράδιά του γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο. Μιᾶς εὐξείας τὸ αἴσθημα ἀναφτέρωνε τὸ εἶναί του.

Στῆς Φατιμὲ θὰ πήγαινε τ' ἀπόγεμα, στὶς τέσσερις. Ὅταν τὸ συλλογιόταν, ἡ καρδιά του χτυποῦσε, τὸν ἀναστάτωνε. Μὰ σκέφτηκε νὰ μὴ λείψῃ κιόλας ἀπὸ τὰ μαθήματά του· νόμισε πὼς ἔπρεπε καὶ σήμερα, σὰν τὶς ἄλλες ἡμέρες, ν' ἀσχοληθῇ μ' αὐτά· δὲν ἤθελε ἄλλως τε ν' ἀφίσῃ τὸν ἑαυτό του ὅλη μέρα νὰ τὸν τραυολογοῦν, σὰ θαλασσόξυλο, κύματα ἀκαθόριστων συλλογισμῶν κι' ἄνεμοι φαντασιοπληξιῶν καὶ προβλέψεων.

Ἐξὸν ἀπ' αὐτό, καθὼς ἦτα ε στὸ κάθε τι ταχτικὸς ἀπὸ παιδί, ἤθελε πάντα νὰ χωρίζῃ τὰ ζητήματά του καὶ ν' ἀποδίδῃ «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι». Ὅσο κι' ἂν οἱ συναισθηματικές του ἀπαιτήσεις στὴν προκειμένη περίσταση εἶταν ἔντονες, αὐτὸς δὲν ἤθελε ν' ἀφίσῃ νὰ ρυμουλκηθῇ ἀποκλειστικῶς ἀπ' αὐτές, εἰς βάρος τῆς ἀσχολίας του. Τὸ ἐρωτικό του πάθος νόμισε πὼς μποροῦσε νὰ μὴ θολώσῃ τὸ νοῦ του. Ξερὸς λογικὸς τύπος ὁ Χρῆστος βέβαια δὲν εἶτανε· κάθε ἄλλο μάλιστα. Μὰ εὐχαριστιόταν νὰ μὴν ἀποχωρίζεται ποτὲ ἀπὸ μιὰν ἔμφυτη ὀρθοφροσύνη, ποὺ τὸν συντρόφευε πάντα σὲ κάθε του πράξη καὶ σὲ κάθε του διάβημα Κ' ὑπερηφανευόταν γι' αὐτό, ποὺ εἶχαν γνωστὸ καὶ στοὺς φίλους του. Πίστευε πὼς δὲν ἔμοιαζε μὲ τοὺς χωρὶς χιλινὸ νέους, ποὺ στὴν πρώτην ἐρωτικὴ περιπέτεια μποροῦν ν' ἀλλάξουν τόσο, ποὺ νὰ γίνοιν σὲ λίγον καιρὸν ἀγνώριστοι, καὶ νἄχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν καταστροφὴ τοῦ μέλλοντός τους.

Βέβαια κι' αὐτὸς δὲν ἤξαιρε ποιὰν ἐξέλιξη θὰ εἶχε τὸ σοβαρὸ αὐτὸ ἐπεισόδιο τῆς ζωῆς του. Δὲ μποροῦσε νὰ προβλέψῃ ποῦ θὰ τὸν ὡδηγοῦσε τὸ τωρινὸ συναίσθημά του, ποὺ κάθε μέρα θ' ἀποχτοῦσε, καθὼς φανταζότανε, πιὸ βαθειὲς ρίζες μὲς στὰ βάθη τῆς καρδιᾶς του καὶ θὰ πετοῦσε ὁλοένα πιὸ πολλὰ κλωνιά, φύλλα καὶ λουλούδια. Μὰ νόμιζε γιὰ σίγουρο πὼς σ' ὅλο τὸ ταξίδι τῆς ζωῆς του δὲ θἄπαυε ποτὲ νὰ βαστᾷ ὁ ἴδιος μὲ γερὸ χέρι, σὰν καλὸς κυβερνήτης, τὸ τιμόνι.

Στὶς τέσσερις, ὕστερ' ἀπὸ τὸ μάθημά του, βρέθηκε ὄξω ἀπὸ τὴν πορτούλα τῆς Φατιμέ. Πάτησε τὸ κουμπί. Ἀμέσως ἀνοίχτηκε ἡ πόρτα ἀπὸ τὴν ἴδια, ποὺ κυριεμένη ἀπὸ τὴν ἀδημονία τῆς ἀναμονῆς, ἔκοβε βόλτες ἀπὸ πολλὴν ὥρα στὸ στενὸ διάδρομο. Πετώντας γύρω της ἀστραπὲς χαρᾶς τοῦ ἄπλωσε μαριόλικα τὸ χέρι. Ὁ Χρῆστος τὄσφιξε μὲς στὰ δυό του χέρια, ἔσκυψε καὶ τῆς τὸ φίλησε μὲ περιπάθεια.

Μὲ τὴν ὁδηγία της πάντα, πέρασαν τὸ στενὸ διάδρομο κι' ἀνέβηκαν μιὰ σκάλα στριφτή, στρωμένη μὲ ἀπαλόχνουδο ταπέτο, ποὺ τὸ στερέωναν στὰ σκαλοπάτια χρυσόθωρες μπρούτζινες βέργες. Προχώρησαν σ' ἕνα εὐρύχωρο χώλ, ποὺ στὴ μέση του κρεμιόταν ἕνας πολυτελέστατος κρυσταλένιος πολυέλαιος. Ἔρριξε μιὰ ματιὰ φευγαλέα γύρω του. Ἔμεινε θαμβωμένος ἀπὸ τὴν ἀφάνταστη πολυτέλεια τῆς ἐπίπλωσης. Πρώτη φορὰ στὴ ζωή του ἀντίκρυζε τέτια πλούσια μέσα ἄνεσης. Μόνο σ' ἀνατολίτικα παραμύθια μποροῦσε κανεὶς νὰ συναντήσῃ τέτια χλιδή. Σάστισε. Ἔκαναν μερικὰ βήματα.

Ἡ Φατιμὲ ἄνοιξε μιὰ πόρτα ἀριστερά.

– Θὰ μείνουμε στὸ δωμάτιό μου. Σᾶς ἀρέσει;

—Ρωτᾶτε κιόλας; Ἀ, ποῦ νὰ φανταστῶ, γκιουζελὶμ (ὡραία μου), μιὰ τέτιαν εὐτυχία;

—Πόσο καλὸς εἶστε! Εὐλογητὸς ὁ Ἀλλὰχ ποὺ σᾶς ἔστειλε σὰ γλυκὸν ἄγγελο συντροφιᾶς στὴ θλιφτὴ μόνωσή μου.. Θ' ἀρχίσω νὰ ζῶ κοντά σας...

Μπῆκαν μέσα. Ἡ Φατιμὲ κλείδωσε πίσω της τὴν πόρτα. Κάθισαν σ' ἕνα διβάνι φαρδύ, ἀναπαυτικό, μὲ πολλά, μὲ σωροὺς πουπουλένια μαξιλάρια.

Ὁ Χρῆστος, θαμπωμένος, σὰ σὲ ὄνειρο, σήκωσε τὰ μάτια. Οἱ τοῖχοι τῆς κάμαρας πλουσιοπάροχα στολισμένοι μὲ λεπτοὺς Περσικοὺς τάπητες, μὲ χρυσόφαντες ἰνδιάνικες πάντες, μὲ ἀχαῖα ροδίτικα πιάτα, μὲ κινέζικα κάδρα, μὲ χρυσοκεντημένα ρητὰ τοῦ Κορανιοῦ πάνω σὲ σκοῦρα ἀτλάζια. Χάμω, ἕνα παχὺ χαλὶ Προύσας σκέπαζε πέρα—πέρα τὸ πάτωμα ὅλο. Ἀπέναντί του τὸ χιονόλευκο κρεββάτι τῆς Φατιμὲ μὲ μεταξωτὴ τούλινη κουνουπιέρα, ποὺ τὸ σκέπαζε ὅλο. Δίπλα ἕνα κομοδίνο γιαπωνέζικο, ἀληθινὸ κομψοτέχνημα. Πάρα-πέρα δυὸ ἀναπαυτικώτατες πολυθρόνες καὶ στὴ γωνία ἕνας νιπτῆρας μεγαλόπρεπος.

Γλυκειὲς βαρειὲς μυρουδιὲς τοὔφεραν μιὰ μέθη. Σὲ λιγάκι μιὰ ζάλη τοῦ συννέφιασε τὰ μάτια. Χλώμιανε, τὰ χέρια του κρύωσαν. Νόμισε πὼς θὰ λιγοθυμήσῃ.

Ἡ Φατιμὲ τὸ κατάλαβε, ἀνησύχησε κι' ὥρμησε ν' ἀνοίξῃ τὸ παράθυρο. Ὁ ἀέρας ποὺ γέμισε τὸ δωμάτιο τοὔκανε καλό. Ὁ Χρῆστος ἄρχισε σὰ νὰ ξυπνᾷ ἀπὸ παράξενο ὄνειρο. Λίγο λίγο συνέφερνε. Πῆρε τὰ χέρια του ἡ Φατιμέ, τοῦ τὰ χάϊδευε καὶ τὰ φιλοῦσε, ὄρθια κοντά του.

Καὶ τὸν κοίταζε βαθιά, κατάμματα, σὰ νἄθελε νὰ μεταγγίσῃ, μὲ τὴν παρατεταμένη δυνατὴν ἐκείνη ματιά της, τὴ φλόγα τῆς ἀγάπης της μές στὴν ψυχὴ τοῦ φίλου της. Δὲν ἔλεγαν τίποτα. Κ' εἶχαν τόσα νὰ ποῦν! Ἡ εὐτυχία σὰ νὰ τοὺς ἔκλεινε τὸ στόμα καὶ τοὺς μούδιαζε τὴ γλῶσσα καὶ τοὺς ἔπαιρνε τὴ λαλιά.

Κάθισε ἡ Φατιμὲ τώρα δίπλα του κ' ἔγειρε τὸ κεφάλι της στὸ στῆθός του.

Ὁ Χρῆστος ἄπλωσε τὸ ἀριστερό του χέρι καὶ τῆς ἀγκάλιασε σφιχτὰ τὴ μέση. Δυὸ δάκρυα ἀντίκρυσε στὰ μάτια τῆς ἀγαπημένης του. Πίστεψε πὼς εἶτανε δάκρυα, τὰ πρῶτα δάκρυα εὐτυχίας ποὺ κυλοῦσαν στὰ ροδσκινόχρωμα μάγουλά της ἀφ' ὅτου τὴν πάντρεψαν. Ἔνιωσε κἄποιαν ἐνδόμυχη ἱκανοποίησι βλέποντας πὼς ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀνακουφισθῇ ὁ πολύχρονος πόνος ἑνὸς δυστυχισμένου πλάσματος καὶ νὰ χαράξῃ καὶ γι' αὐτὸ κάποια αὐγούλα χαρᾶς.

— Μὴν κλαῖς, πέρδικά μου, μὴν κλαῖς... Νά, εἶμαι κοντά σου, δικός σου πιά, ἕτοιμος νὰ ὑποστῶ κάθε θυσία γιὰ τὴν εὐτυχία σου... Ἔχε πεποίθηση σ' ἐμένα... Ἄχ! πόσο εὐτυχισμένος εἶμαι κοντά σου!.. Ἡ ψυχή μου εἶναι μικρή, γιὰ νὰ χωρέσῃ μὲς σ' αὐτὴν ἡ χαρὰ ποὺ μὲ βρῆκε... Φατιμέ μου, σ' εὐγνωμονῶ...

Χωρὶς νὰ τὸ σκεφτῇ τῆς μιλοῦσε σ' ἑνικό. Τοὔρθε σὰν

ΒΟΥΛΗΣ ΤΗΣ

πράμα πολὺ φυσικὸ αὐτό. Τόνε μιμήθηκε κ' ἐκείνη, ἀσυναίσθητα.

— Καλέ μου, τὄνομά σου τὸ γλυκὸ δὲν τὄμαθα ἀκόμη, νὰ σε προσφωνήσω μ' αὐτό.

— Χρῆστος.

— Χρῆστό μου, μ' ἀγαπᾷς, τὸ νιώθω. Μὰ θὰ μ' ἀγαπᾷς πάντα ; Θὰ μ' ἀφίσῃ ὁ μεγάλος Ἀλλὰχ νἄχω πάντα, στὸ μέλλον, γι' ἀπακούμπι μου, τὸ γερό σου αὐτὸ κορμί ;.. Θἄχω τὴν τύχη νὰ κρατῶ παντοτινὰ μιὰ θεσσύλα συμπάθειες καὶ συμπόνεσης μέσα στὴν ψυχή σου ; Ἄχ ! γιατὶ τὴ στιγμὴν αὐτὴ τῆς ὑπέρτατης εὐτυχίας μου νὰ συννεφιάζουν τὴν καρδιά μου αὐτὲς οἱ ἀμφιβολίες ;...

— Φατιμέ μου, ἡσύχασε... Θὰ μὲ γνωρίσῃς...ναὶ θὰ δῇς πὼς δὲ στηρίχτηκες σ' ἕτοιμόρροπο τοῖχο. Διῶξε κάθε σκέψη, ποὺ γυρεύει νά σου σιγοκλέψῃ τὴν εὐτυχία... Πίστευε.

— Πιστεύω, τζανήμ (ψυχρύλα μου).

Κ' ἔκλεισε τὰ μάτια της παραδομένη σὲ γλυκειὰ περιπάθεισ.

Ἄρχισε νά της ἀπαλοχαιδεύῃ τὰ χέρια μὲ τὰ ῥοδόχρωκα ἀπὸ «σοννὰ» δίχτυλα, τὰ φιλδισένια μπράτσα τὸν κύκνειο λαιμό. Ἄρχισε νά τη φιλῇ παντοῦ, φλογερά.

Ἡ ἀλλοφροσύνη τοῦ πόθου δὲν ἄργησε νὰ τοὺς κυριέψῃ σύψυχα καὶ σύγκορμα.

Σὲ μιὰ στιγμή, χωρὶς νὰ ποῦν τίποτα, βρέθηκαν στὴν λίμνη. Τὸ ἐρωτικό τους πάθος ξέσπασε ἀκράτητο στὰ γεροὰ νεανικά τους κορμιά. Οἱ σάρκες τους φρίσσοντας ἑνώθηκαν σφιχτά, γιὰ νὰ δοκιμάσουν τὴν ὑπέρτατη τῆς ἀγάπης ἀπόλαψη...

Ὁ ἥλιος βασιλεύοντας τοὺς ἄφισε στὴν κλίνη ἀκόμη πλαγιασμένους. Τῆς ἱκανοποίησης ἡ χαρὰ φώτιζε τὰ πρόσωπά τους. Στὶς ὀχτὼ τὸ βράδυ σηκώθηκαν, κάθισαν στὸ ἕτοιμο τραπέζι κ' ἔφαγαν κ' ἤπιαν μ' ἀφάνταστην ὄρεξη. Ὅλη τὴν ὥρα τοῦ δείπνου, ποὺ δοκίμασαν ὅλους τοὺς γαργαλισμοὺς τῆς τουρκικῆς μαγειρικῆς καὶ ζαχαροπλαστικῆς, εἶταν τρομερὰ εὐδιάθετοι κ' οἱ δυό. Φλυάρισαν γι' ἀσήμαντα πράματα, ἀστειεύτηκαν.

Στὶς ἐννιά, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο, ὁ Χρῆστος ἄφινε τὴ φίλη του, καληνυχτίζοντάς την μὲ πλῆθος φιλιὰ καὶ ὁλυκόλογα πίσω ἀπὸ τὴν πορτούλα, ποὺ μισανοιγμένη ἄφινε τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, σὰ μιὰ χρυσῆ φαρδιὰ κορδέλλα, νὰ σκεπάζῃ τὴν ἄκρη τοῦ στενοῦ διαδρόμου.

(Συνέχεια)

Μιχ. Γ. Πετρίδη

Ἐνισχύσατε τὸν «Παντογνώστην» δι' ἐγγραφῆς συνδρομητῶν.

Πρόγραμμα τοῦ «Παντογνώστου» εἶναι ἡ διάδοσις τῆς Ἑλληνικῆς Πνευματικῆς κινήσεως.

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΑΡΤΑΚΗ

ΤΟΥ Κ. ΦΕΙΔΙΑ ΣΥΛΛΙΜΝΙΩΤΟΥ

Μέσ' στὸ στενὸ τῆς Χερσονήσου τῆς Κυζίκου, ἐκεῖ ποῦ οἱ Γερμανοί, εἶχαν χτυπήσει τὶς σκαπάνες τους βαθειὰ γιὰ νὰ τὴν μεταβάλουνσὲ πανεύμορφο νησί,ἐφτάσαμε στὶς 2 Σεπτεμβρίου τοῦ 22, μὲ τὸ Βόρειο Συγκρότημα.

Οἱ φλόγες μιᾶς θεώρατης φωτιᾶς ποῦ ἔκαιγε ἀλύπητα, αὐτοκίνητα, ἱματισμὸ καὶ ἐν γένει ἄφθονο ὑλικὸ ποῦ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ πάρουν τὰ καράβια μας, ἔδιναν τὸ τριανταφυλλένιο χρῶμα στὶ ς ἐλῆές, ποῦ ἦταν ἡ Χερσόνησος πλημμυρισμένη. Τὴ νύχτα ξεκινήσαμε γιὰ νὰ ἀνεβοῦμε στὸ βουνὸ καὶ νὰ κατεβοῦμε στὴν ἀκρογιαλιά, ποὺ δυὸ καραβάκια θὰ μᾶς μετέφεραν στὸ «Αἰγαῖο», ποὺ μᾶς περίμενε στὸν κόλπο τῆς Ἀρτάκης.

Ἐκείνη τὴ νυχτιά, κανένας δὲν ἔβγαζε οὔτε λέξι. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τὶς νύχτες ποὺ τὶς τρέμει ὁ λογισμός, ὅπως μᾶς λέει ὁ Σολωμός, στὸν Ἐθνικό μας Ὕμνο. Ἕνας ἐφιάλτης μᾶς ἐπίεζε τὰ στήθη καὶ ἐβαβίζαμε σιγά, ὡσὰν ν' ἀκολουθούσαμε κηδεία, ἐνῷ πιὸ κάτω ὁ «Ἀβέρωφ» ἔρριχνε τὶς ὁμοβροντίες του στὸν ἀπαίσιο ἐχθρὸ ποῦ ἐχτυποῦσε τὴν ὀπισθοφυλακή μας καὶ ἔσπερνε τὸ θάνατο παντοῦ.

Ἀπ' τὸ κατάστρωμα τοῦ «Αἰγαίου» τὴν ἄλλη μέρα ἐβλέπαμε γιὰ ὀστερνὴ φορὰ τὴν Ἀρτάκη. Δὲν ἦταν ἡ Ἀρτάκη, ποῦ πρωτοβγῆκε ἀπὸ κεῖ ἡ βλάστησις, ἡ ὠμορφιὰ καὶ ἡ ὑγεία. Δὲν ἦταν, ὅπως τὴν ὀνειρεύτηκε ὁ Λόρδος Κίγχξλεῦ, ὁ λάτρης τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ὅταν συνέγραφε τοὺς «Ἥρωάς» του.

Ἦταν μιὰ πόλις βουβή, ποὺ τὶς ἔστελνε νεκραφιλήματα τὸ κῦμα. Κοράκια τριγυρνοῦσαν ὁλόενα, σημάδια τῆς μαύρης συμφορᾶς ποῦ βρῆκε τὴ φυλή μας. Κι' αὐτὰ τὰ κυπαρίσσια καὶ οἱ ἐτιὲς εἶχαν γύρει σὰν φτεροῦγες τὰ κλωνάρια τους κ' ἐσκέπαζαν τοὺς τάφους στὸ νεκροταφεῖο, ποὺ ποιὸς ξέρει πότε χέρια χριστιανικὰ τὰ σβυσμένα των καντήλια θὰ ἀνάψουν.

Μονάχα ὁ τροῦλος τῆς ἐκκλησίας τῆς ἀξέχαστης, ἕνα σωρὸ χρυσὲς ἀναλαμπὲς μὲ τὶς ἡλιακὲς ἀκτῖνες μᾶς πετοῦσε. Καὶ ἔμοιαζαν τὰ φεγγοβολήματα, μὲ ὄνειρα κ' ἐλπίδες μιᾶς καινούργιας χαραυγῆς. Μιᾶς χαραυγῆς, ποῦ μονομιᾶς θὰ σβύσῃ γιὰ πάντα τὸν πόνο ἀπὸ τὰ πικραμένα χείλη τοῦ καθενὸς ποὺ ἀντίκρυσε τὸ θάνατο, τὴ γδύμια καὶ τὴ φτώχια μακρυὰ ἀπ' τὴν πατρίδα του ποῦ ἔπλασε τὰ λουλουδένια ὄνειρα ποῦ θὰ λάβουν σάρκες καὶ ὀστᾶ, ὅταν ἐκείνη τὴν ἡμέρα πατήσῃ πάλι στὰ χώματα του τὰ τρισάγια ἐλεύθερος καὶ ὄχι δοῦλος.

Φείδιας Συλλιμνιώτης

ΓΝΩΣΤΑ ΚΑΙ ΑΓΝΩΣΤΑ

(Ἱστορίαι—Ἀνέκδοτα—Περίεργα).

Ὁ Σκεντέρμπεης, ὁ ἐθνικὸς ἥρως τῶν Ἀλβανῶν, ἐκέρδισεν εἴκοσι δύο μάχας καὶ τόσην θραῦσιν ἔκαμε καθ' ὅλας αὐτὰς τὰς μάχας εἰς τοὺς ἐχθρούς του, ὥστε ἀτεδόθη εἰς τὸ σπαθί του ὑπερφυσικὴ δύναμις.

Ὁ Μωάμεθ Β', ἐζήτησε νὰ τὸ ἰδῇ τὸ σπαθὶ ἐκεῖνο καὶ ὁ Ἀλβανὸς ἥρως τοῦ τὸ ἔστειλε.

Ἀφοῦ τὸ περιειργάσθη ἀρκετά, ὁ Σουλτᾶνος τοῦ τὸ ἐπέστρεψε λεγων ὅτι δὲν ἠμποροῦσε νὰ καταλάβῃ πῶς ἔκαμε τόσα πράγματα μὲ τὸ σπαθὶ ἐκεῖνο, διότι αὐτὸς εἶχε ἄλλα καλλίτερα.

— Τὸ πιστεύω, ἀπήντησεν ὁ Σκεντέρμπεης, ἀλλ' ὅταν τοῦ ἔστειλα τὸ σπαθί μου, δὲν τοῦ ἔστειλα καὶ τὸ χέρι μου.

—=—

Ὅταν ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ' ἀνεχώρησε διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὸ Μόνς, ὅπου ἐσημείωσε μίαν ἀπὸ τὰς λαμπροτέρας νίκας του, ἡ ἐρωμένη του κυρία δὲ Μαιντενὸν εἶπεν εἰς τὸν Ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν:

— Μᾶς ἐγγυᾶσθε διὰ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως ;

— Ὄχι, ἀπήντησεν ὁ Ὑπουργός, ἀλλὰ σᾶς ἐγγυῶμαι διὰ τὴν δόξαν του.

—=—

Ὁ Φερδινάνδος Κορτές, ὁ κατακτητὴς τοῦ Μεξικοῦ, ἐπιστρέψας ἀπὸ τὴν μακρυνὴν ἐκστρατείαν του, δὲν ἔγινε δεκτὸς εἰς τὴν ἱσπανικὴν Αὐλὴν μὲ τὰς τιμὰς ποὺ τοῦ ἔπρεπαν.

Μόλις κατώρθωσε νὰ τύχῃ μιᾶς ἀκροάσεως ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας.

Μίαν ἡμέραν ποὺ παρουσιάσθη ἀπροσόπτως ἐνώπιόν του, ὁ βασιλεὺς τὸν ἠρώτησε περιφρονητικῶς :

— Ποιὸς εἶσθε ;

— Εἶμαι ἕνος ἄνθρωπος, ἀπήντησεν ὑπερηφάνως ὁ κατακτητὴς τοῦ Μεξικοῦ, ποὺ σᾶς ἔδωσε περισσότερες ἐπαρχίες ἀπὸ ὅσες πόλεις σᾶς ἄφησαν οἱ πρόγονοί σας.

—=—

Ἡ παρατεταμένη ἀνάκρισις εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθη εἰς τὴν Συνταχτικὴν Συνέλευσιν ὁ κορατομηθεὶς βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΣΓ' εἶχεν ἐξαντλήσῃ τελείως τὰς δυνάμεις του. Ἐκλονίζετο ἀπὸ τὴν ἀσιτίαν. Ὁ Σωμὲτ τὸν ἠρώτησε τότε ἂν ἤθελε κάτι νὰ φάγῃ. Ὁ βασιλεὺς ἠρνήθη. Ὕστερα ἀπὸ λίγο, νικηθεὶς ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ βλέπων ἕνα γρεναδιέρον τῆς φρουρᾶς νὰ δίδῃ ἕνα κομμάτι ψωμὶ εἰς τὸν εἰσαγγελέα, ὁ Λουδοβῖκος ΙΣΤ' ἐπλησιασε τὸν Σωμὲτ καὶ τοῦ ἐζήτησεν ὀλίγον ψωμί.

— Ζητήσατε δυνατὰ αὐτὸ ποὺ θέλετε, τοῦ ἀπήντησεν ὁ Σωμὲτ ἀπομακρυνόμενος, διὰ νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν ὅτι ἐλυπεῖτο τὸν βασιλέα.

— Σας ζητῶ ἕνα κομμάτι ψωμί, εἶπε μεγαλοφώνως ὁ Λουδοβῖκος.

— Τότε ἰδού, ἀπήντησεν ὁ Σωμέτ. Πόρτε νὰ κάμετε καὶ σεῖς ἕνα γεῦμα σπαρτιατικὸν ὅπως ἐγώ.

Ἀνηγγέλθη τὸ ἀμάξι ποὺ θὰ τὸν μετέφερε πάλιν εἰς τὴν φυλακήν. Ὁ βασιλεὺς εἰσῆλθεν εἰς αὐτό, κρατῶν ἀκόμη τὸ κομμάτι τοῦ ψωμιοῦ, ποὺ τοῦ εἶχαν δώσῃ. Δὲν ἔφαγε παρὰ μόνον τὴν κλώδα. Στενοχωρούμενος ποὺ ἐκρατοῦσε τὸ ἄλλο κομμάτι ποὺ τοῦ εἶχε μείνῃ καὶ φοβούμενος, ἂν τὸ πετοῦσε στὸ δρόμο, νὰ μὴ ὑποπτευθοῦν πῶς εἶχε βάλῃ μέσα στὴ ψύχα κάποια σημείωση γιὰ κανένα ἀπὸ τοὺς φίλους του, τὸ ἔδωσε στὸν ἀντεισαγγελέα Κολομπὼ ποὺ ἐκάθητο μέσα στὸ ἀμάξι ἀπέναντί του.

Ὁ Κολομπὼ ἐπέταξε τὸ ψωμὶ στὸν δρόμο.

— Ἀ ! τοῦ εἶπεν ὁ κακότυχος βασιλεύς, κάνετε κακὰ νὰ πετᾶτε ἔτσι τὸ ψωμὶ σὲ μιὰ στιγμὴ ποὺ τόσο λείπει.

— Καὶ πῶς ξέρετε πῶς λείπει ; τὸν ἠρώτησεν ὁ Καλμέτ, ποὺ τὸν συνώδευε καὶ αὐτός.

— Γιατὶ αὐτὸ ποὺ τρώω μυρίζει χῶμα.

— Ἔχετε δίκηο, ἐπανέλαβεν ὁ Σωμέτ. Ἡ μαμά μου μοῦ ἔλεγεν ὅταν ἤμουν παιδί : «Μὴ πειᾶς ποτὲ οὔτε ἕνα ψίχουλο ψωμί, γιατὶ δὲν μπορεῖ, ποτὲ νὰ κάμῃς νὰ φυτρώσῃ τὸ σιτάρι ποὺ ἐχρειάσθη γιὰ νὰ γίνῃ».

— Κύριε Σωμέτ, εἶπεν ὁ βασιλεὺς χαμογελῶν, ἡ μαμά σας εἶχε δυνατὸ μυαλό. Τὸ ψωμὶ ἔρχεται ἀπὸ τὸν Θεό.

—=—

Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Γκρετρὺ ἦταν πολιτικῶς ἀντίθετος τοῦ Βοναπάρτη καὶ ἠγάπα τὸ παλαιὸν βασιλικὸν καθεστὼς, ποὺ ὁ μεγάλος κατακτητὴς εἶχε καταλύσῃ. Αὐτὸ ὁ Ναπολέων δὲν τοῦ τὸ ἐσυγχώρησε ποτὲ καὶ ὅταν ἔγινε καὶ ὁ ἴδιος ἀκαδημαϊκός, συναντήσας τὸν Γκρετρὺ τὴν πρώτην φορὰν ποὺ παρέστη εἰς μίαν συνεδρίασιν τῆς Ἀκαδημίας, ἔκαμε πῶς δὲν ἤξευρε ποῖος ἦτο καὶ τὸν ἠρώτησε, προσποιούμενος ἔκπληξιν :

— Πῶς ὀνομάζεσθε ;

— Γκρετρύ, ἀπήντησεν ὁ ἀκαδημαϊκὸς μετριοφρόνως.

Ἔπειτα ὁ Ναπολέων ἐπέρασεν ἀπὸ μπροστά του, ἔκαμε τὸν γῦρο τῆς αἰθούσης τῶν συνεδριάσεων καὶ ὅταν ξαναβρέθηκε μπροστὰ στὸν γέρο βασιλόφρονα, ἠθέλησε νὰ τοῦ δείξῃ τὴν ἴδια περιφρόνηση μὲ τὴ ἴδια ἐρώτηση.

— Πῶς σᾶς λένε, λοιπὸν κύριε ; τὸν ἠρώτησε.

— Πάντα Γκρετρύ, Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ ἀκαδημαϊκὸς ἐντόνως.

—=—

Ὁ φιλόσοφος Μπερνιέ, τὸν ὁποῖον ἀπεκάλουν εἰς τὴν ἐποχήν του «εὔθυμον φιλόσοφον» ἔλεγε μιὰ ἡμέρα εἰς τὸν Σαϊντ-Ἐβρεμὸν :

— Θὰ σοῦ ἐξομολογηθῶ κάτι τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἔλεγα οὔτε εἰς τὴν κυρίαν Λασσμπλιέρ, οὔτε εἰς τὴν δεσποινίδα Ντὲ Λαγκλό. Σοῦ λέγω, λοιπόν, ἐμπιστευτικῶς, ὅτι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰς ἡδονὰς μοῦ φαίνεται... τὸ μεγαλείτερο ἁμάρτημα !

—=—

Ὁ Κικέρων δὲν ἐκτιμοῦσε ἀπολύτως τοὺς φιλοσόφους. Εἶπεν ἔτσι σὲ ἕνα ἀπὸ τοὺς λόγους του :

— Δὲν ὑπάρχει ἀνοησία, ἡ ὁποία νὰ μὴ ὑπεστηρίχθη σοβαρῶς ἀπὸ κάποιον φιλόσοφον !

—=—

Ὁ Καλλικρατίδας, στρατηγὸς τῶν Λακεδαιμονίων, εὑρίσκετο κάποτε εἰς μεγάλην οἰκονομικὴν στενοχωρίαν. Ἕνας ἰδιώτης, πληροφορηθεὶς τοῦτο, τὸν ἐπεσκέφθη καὶ τοῦ ἐπρότεινε ἕνα σεβαστὸν χρηματικὸν ποσόν, ὡς δάνειον, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ τοῦ ἔκανε κάπυιαν παραχώρησιν ἄδικον. Ὁ Λακεδαιμόνιος στρατηγὸς ἀπέρριψε τότε τὸ δάνειον.

Ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς του, ὁ Κλέανδρος, ἅμα ἔμαθε τοῦτο, εὗρῆκε τὸν Καλλικρατίδαν καὶ τοῦ εἶπε :

— Ἐὰν ἤμουν Καλλικρατίδας θὰ ἐδεχόμην τὸ δάνειον.

— Καὶ ἐγώ, ἐὰν ἤμουν Κλέανδρος, τοῦ ἀπήντησεν ὁ τίμιος Λακεδαιμόνιος στρατηγός.

—=—

Ὅταν ἀπέθανεν ὁ περίφημος καρδινάλιος Μαζαρῖνος, κάποιος ἐπῆγε εἰς τὰ Ἀνάκτορα καὶ ἀνήγγειλε τοῦτο εἰς τὸν βασιλέα Λουδοβῖκον τὸν 14ον.

— Μεγαλειότατε, παρετήρησεν εἷς ἐκ τῶν αὐλικῶν του, ἀμφιβάλλω ἂν ὁ Θεὸς θὰ δεχθῇ τὴν ψυχήν του !

—=—

Ὁ καρδινάλιος ντὲ Πολινιὰκ εἶχε σταλῇ μετὰ τοῦ στρατάρχου Ὑσὲλ διὰ νὰ προτείνῃ εἰρήνην εἰς τοὺς συμμαχήσαντας κατὰ τῆς Γαλλίας. Μόλις ὅμως ἤρχισε νὰ ὑποβάλλῃ τὰς προτάσεις του, τὸν διέκοψε ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Ὁλλανδίας καὶ τοῦ εἶπε ὑπεροπτικῶς : «Ἡ ἀδικία δὲν θὰ συγχωρηθῇ

πρὶν ἐπανορθωθοῦν προηγουμένως ὅλαι αἱ συνέπειαί της».

— Κύριοι, ἀπήντησεν ὑπερηφάνως ὁ Πολινιάκ, ὁμιλεῖτε ὡς ἄνθρωποι μὴ συνηθισμένοι νὰ νικᾶτε...

Καὶ διέκοψε τὰς διαπραγματεύσεις.

—=—

Ὁ Λουδοβῖκος ὁ 11ος, ἂν καὶ κακὸς βασιλεύς, ἐπεριποιεῖτο ὅμως ὅλα τὰ πρόσωπα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἤλπιζε νὰ μάθῃ κἄτι ὠφέλιμον ἢ ν' ἀρυσθῇ οἱανδήποτε ἄλλην ὠφελειαν. Ἐκάλει εἰς τὸ τραπέζι του, ἐπὶ παραδείγματι, ἐμπόρους, ὅταν ἐνόμιζεν ὅτι ἦσαν εἰς θέσιν νὰ τοῦ δώσουν πληροφορίας περὶ τοῦ ἐμπορίου τοῦ βασιλείου του. Εἰς τὰ γεύματα τοὺς συμπεριεφέρετο μὲ μεγάλην οἰκειότητα, διὰ νὰ τοὺς κάμῃ νὰ ὁμιλήσουν μὲ μεγαλειτέραν εἰλικρίνειαν. Ἕνας ἔμπορος, ἐνθαρρυνθεὶς ἀπὸ τὴν οἰκειότητα τοῦ βασιλέως, τοῦ ἐζήτησε νὰ τὸν κάνῃ εὐγενῆ. Ὁ Λουδοβῖκος δὲν τοῦ ἠρνήθη τοῦτο. Ἔπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ ὁ νέος εὐγενὴς ἐπῆγε εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἀλλὰ ὁ Λουδοβῖκος ὁ 11ος, ἀντὶ νὰ τὸν δεχθῇ μὲ τὴν παλαιὰν οἰκειότητα, ἔκανε ἀντιθέτως πὼς δὲν τὸν εἶδε. Ὁ πρώην ἔμπορος παρεπονέθη.

— Νὰ σᾶς εἰπῶ, κύριε εὐγενῆ, τοῦ ἀπήντησεν ὁ Λουδοβῖκος. Ὅταν σὲ καλοῦσα στὸ τραπέζι μου, σᾶς ἐθεώρουν ὡς πρῶτον τῆς τάξεώς σας. Σήμερα, ποὺ εἶσθε ὁ τελευταῖος τῶν εὐγενῶν, θὰ προσέβαλλα θανασίμως τοὺς εὐγενεῖς ἐὰν σᾶς ἐδεχόμουν μὲ οἰκειότητα μεγαλειτέραν ἀπὸ ἐκείνην ποὺ δείχνω καὶ εἰς τὸν ἀσημότερον εὐγενῆ.

—=—

Ἕνας ἔμπορος εἶχε ἀγοράσῃ εἰς τὴν Ρώμην ἑκατὸν χιλιάδας σκοῦδα τὸ περίφημο μαργαριτάρι, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε δοθῇ τὸ ὄνομα «Πελεγκρίν». Ὅταν ὁ ἔμπορος αὐτὸς ἐπῆγε εἰς τὴν Μαδρίτην καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας, ὁ Φίλιππος ὁ Δ' τὸν ἐρώτησε μὲ ἔκπληξιν πῶς ἐτόλμησε νὰ διαθέσῃ ἑκατὸν χιλιάδες σκοῦδα γιὰ ἕνα μαργαριτάρι.

— Ἐσκέφθηκα, ἀπήντησεν ὁ ἔμπορος, ὅτι ὑπῆρχεν στὸν κόσμο ἕνας βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας!

Ὁ Φίλιππος καταπλαγεὶς ἀπὸ τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν ποῦ ἔδειχνε πόσο μεγάλη ἰδέα εἶχαν γιὰ τὸν βασιλέα τῆς Ἱσπανίας, ἀγόρασε τὸ μαργαριτάρι καὶ διέταξε νὰ μετρήσουν στὸν ἔμπορο τετρακόσιες χιλιάδες σκοῦδα.

—=—

Ὁ Πομενάρ, εὐπατρίδης ἀπὸ τὴν Βρεττάνην τῆς Γαλλίας, ἔκαμε πολὺν καιρὸν στὴ φυλακὴ κατηγορούμενος διὰ τὴν ἀπαγωγὴν μιᾶς κόρης καὶ διὰ κατασκευὴν κιβδήλων νομισμάτων. Παρουσιάσθη ἐπὶ τέλους στὸ Δικαστήριον, φέρων μακράν, μακροτάτην γενειάδα. Κάποιος ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου τὸν ἠρώτησε γιατὶ δὲν εἶχε κόψει τὰ φοβερὰ ἐκεῖνα γένεια:

— Νὰ σᾶς πῶ τὴν ἀλήθεια, ἀπήντησεν ὁ Πομενάρ, θὰ ἤμουν πολὺ κουτὸς νὰ φροντίσω νὰ περιποιηθῶ τὸ κεφάλι μου, χωρὶς νὰ ξέρω σὲ ποιὸν ἀνήκει πράγματι. Ὁ βασιλεὺς μοῦ τὸ διαμφισβητεῖ. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν θὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ διαμφισβήτησις, δὲν ἔχω καμμιὰ ἐπιθυμία νὰ τὸ περιποιηθῶ. Ἀλλ' ὅταν ἀποφασισθῇ σὲ ποιὸν ἀνήκει καὶ μοῦ κατακυρωθῇ ὁριστικῶς, θὰ φροντίσω.

Μετ' ὀλίγον ἐβγῆκεν ἡ ἀπόφασις τοῦ Δικαστηρίου διὰ τὴν ἀπαγωγήν, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν εὐνοϊκὴ διὸ τὸν κατηγορούμενον ἀλλ' ἔμενεν ἀκόμη ἡ ὑπόθεσις τῆς κιβδηλοποιΐας, ἐγκλήματος βαρυτέρου. Καὶ τότε ἡ διάσημος Γαλλὶς ἐπιστολογράφος, κυρία δὲ Σεβινιέ, παρισταμένη εἰς τὴν δίκην, ἠκούσθη λέγουσα:

— Ὁ Πομενὰρ ἠμπορεῖ τώρα νὰ ξυρισθῇ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος.

—=—

Ὁ Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς Ρακίνας, εἶχε μεγάλες ἀφῃρημάδες στὴ ζωή του. Ἕνα βράδυ ἦτο εἰς τῆς κυρίας δὲ Μαιντενόν, ἐρωμένης τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου ΙΔ', καὶ ἡ συνομιλία περιεστράφη εἰς τὰ παρισινὰ θέατρα. Στὴν ἑσπερίδα παρευρίσκετο καὶ ὁ βασιλεὺς Ἥλιος.

Ἀφοῦ ἐξηντλήθη τὸ θέμα τῆς Ὄπερας ἄρχισαν νὰ ὁμιλοῦν διὰ τὴν Γαλλικὴν Κωμωδίαν, καὶ ὁ βασιλεὺς ἠρώτησε λιατὶ τὸ θέατρον αὐτὸ εἶχε ξεπέσει τόσον πολύ.

— Ἐλλείψει καλῶν ἔργων, ἀπήντησεν ὁ Ρακίνας. Οἱ ἠθοποιοὶ δίδουν παλαιὰ ἔργα καί, μεταξὺ ἄλλων, τὰ ἔργα τοῦ Σκαρρόν, τὰ ὁποῖα δὲν ἀξίζουν τίποτε καὶ ἀηδιάζουν ὅλον τὸν κοσμον.

Εἰς τὰς λέξεις αὐτὰς ἡ κυρία δὲ Μαιντενόν, ἡ ὁποία ἦτο σύζυγος τοῦ μακαρίτου δραματικοῦ συγγραφέως Σκαρρον, ἐκοκκίνησε ὄχι διὰ τὴν ὕβριν ποὺ ἐγίνετο εἰς τὴν φιλολογικὴν ὑστεροφημίαν τοῦ ἀνδρός της, ἀλλὰ διότι τὸ ὄνομά του ἐπροφέρθη ἐμπρὸς εἰς τὸν Μεγάλον Βασιλέα. Ὁ Λουδοβῖκος ὁ ἴδιος ἐστενοχωρήθη. Ἡ σιωπή, ποὺ ἐπηκολούθησεν ἀμέσως, ἔκαμε τὸν Ρακίναν νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὴν ὀλεθρίαν ἀφῃρημάδα του. Ἐσυγχίσθηκε περισσότερον ἀπὸ ὅλους καὶ δὲν ἐτολμοῦσε νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια του, οὔτε ν' ἀνοίξῃ τὸ στόμα του.

Ὁ βασιλεὺς ἔδωσε τέλος εἰς τὴν σιωπὴν ἐκείνην, ἀποπέμψας τὸν Ρακίναν, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι εἶχε νὰ ἐργασθῇ. Ὁ Ρακίνας ἀπεσύρθη ἀπηφισμένος. Ἐπῆγε στὸ σπίτι τοῦ φίλου του Καβδά, εἰς τὸν ὁποῖον διηγήθη τὸ θλιβερὸν ἐπεισόδιον τῆς ἀφῃρημάδας του.

— Δὲν βλέπω καμμίαν θεραπείαν, ἀπήντησεν ὁ Καβρά.

Καὶ πράγματι, οὔτε ὁ βασιλεὺς οὔτε ἡ κυρία Μαιντενὸν ὡμίλησαν ποτὲ εἰς τὸν Ρακίναν καὶ δὲν τὸν ἐκύτταξαν πλέον ποτέ. Σὲ μιὰ ἐποχὴ αὐλοκολακείας, ὁ διάσημος ἐκεῖνος ἀνὴρ δὲν ἠμπόρεσε ποτὲ νὰ πορηγορηθῇ διὰ τὴν ἀτυχίαν του καὶ ἀπέθανεν ἀπὸ θλῖψιν μετὰ δύο ἔτη.

—=—

«Αἱ γυναῖκες, λέγει ἕνας μισογύνης, θέλουν νὰ τὶς ἀγαποῦν τρυφερῶς, ἀλλὰ θέλουν ἐπίσης καὶ νὰ τὶς διασκεδάζουν ὅσοι τὶς ἀγαποῦν. Ἐκεῖνος ποὺ κάνει τὸ ἕνα χωρὶς τὸ ἄλλο, δὲν κάνει σχεδὸν τίποτε. Αἱ γυναῖκες προτιμοῦν μᾶλλον τὰ τὶς διασκεδαζουν χωρὶς νὰ τὶς ἀγαποῦν, παρὰ νὰ τὶς ἀγαποῦν χωρὶς νὰ τὶς διασκεδάζουν».

—=—

Ἕνας καπουτσῖνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνετέθη κάποτε νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν πανηγυρικὸν τῆς μακαριωτάτης Ἰωάννας τῆ Γαλλίας, ἱδρυτρίας τοῦ Τάγματος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, διήρεσε τὸν λόγον του εἰς τὰ ἑξῆς δυο μέρη: «Ἡ Ἰωάννα, ἄρχισε νὰ λέγῃ, ἦτο τόσον ἀσχημη, ὥστε ἐδιώχθη ἀπὸ τὸν βασιλέα σύζυγόν της Λουδοβῖκον ΙΒ'. Ἡ Ἰωάννα ἦτο τόσον ὡραία, ὥστε ἔγινε σύζυγος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἀσχημία λοιπὸν καὶ ἡ ὡραιότης τῆς Ἰωάννας θ' ἀποτελέσουν τὰ δύο μέρη τοῦ λόγου μου».

—=—

Ὁ Γάλλος συγγραφεὺς Ραμπελαί, ποὺ εἰς ὅλην τὴν ζωήν του ἔκανε φάρσες καὶ ἀστεῖα, ὅταν ἠσθάνθη ὅτι ἐπλησίαζε τὸ τέλος του, ἐφόρεσεν ἕνα ντόμινο, καὶ ἐπανέλαβε τὰς λέξεις τοῦ ψαλμοῦ:

— Μακάριοι ὅσοι εἰς DOMINO (Σ. Π. Ἡ λέξις ντόμινο λατινιστὶ σημαίνει Κύριον) ἀναπαύονται.

Καὶ ἐξεψύχησε μὲ τὸ τελευταῖον αὐτὸ ἀστεῖον τῆς ζωῆς του εἰς τὸ στόμα.

—=—

Ἡ περίφημος Γαλλὶς ἑταίρα Νινὸν δὲ Λανκλός, ἐρωμένη δύο βασιλέων καὶ πολλῶν ἄλλων μεγάλων καὶ τρανῶν τῆς ἐποχῆς της, εἶχεν ἀπ κτήσει δυὸ παιδιὰ ἐκ τῶν ὁποιων τὸ πρῶτον ἔγινεν ἀντικείμενον ζωηρᾶς ἀμφισβητήσεως μεταξὺ τοῦ κόμητος Ἐσπρὲ καὶ τοῦ ἀββᾶ Δεφιά, οἱ ὁποῖοι διημφισβήτουν μεταξὺ των τὴν τιμὴν τῆς πατρότητος. Ὅταν ἡ Νινὸν ἐδήλωσεν εἰς ἀμφοτέρους ὅτι δὲν ἠμποροῦσεν οὔτε ἡ ἰδία ν' ἀποφανθῇ εἰς ποῖον ἀνῆκε τὸ παιδί, οἱ δύο ἀντίπαλοι ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς καυγάδες, ἀπεφάσισαν νὰ τὸ παίξουν στὸ τάβλι.

Τὴν παρτίδα ἐπῆρε ὁ παπᾶς, ἑπομένως καὶ τὸ παιδί.

Οἱ ἀλλάσσοντες κατοικίαν συνδρομηταὶ παρακαλοῦνται νὰ εἰδοποιῶσιν ἡμᾶς ἐγκαίρως διὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν φύλλων.